

Kadrioru Saksa Gümnaasium

AUGUST JÄRVEKÜLJE FOTOD – AKEN MINEVIKKU

Uurimistöo

Austusega, tädi Vaikile

Kadi Sikka
12.b

Juhendaja: Jaanika Kall
KSG kunstiõpetaja

Tallinn
2008

Tegemist on uurimistöõ teise, täiendatud trükiga. Esimene trükk valmis Kadrioru Saksa Gümnaasiumi kunstiajaloo lõpueksamina, mida kaitsesin 13.juunil 2008.a Mikkelis muuseumis. Täpsustatud on nii aastaarve kui meenutusi, samuti parandatud mõned vead ning lisatud töö kaitsmiseks vajalikud retsensioonid asjatundjatelt.

Uurimistöõ on pühendatud minu vanatädile, Vaiki Männikule (13.10.1924 – 17.12.2008), vanavanaisa Margus Männiku noorimale tütrele, kelle lahkumisega lõppes Marguse laste ring.

*Autor
Eesti Kunstiakadeemia
muinsuskaitse ja restaureerimise eriala
BA I kursus*

27.detsember 2008

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. FOTO 20.SAJANDI ALGUSE EESTIS	5
2. FOTOGRAAFIA ARENG VILJANDIMAAL	7
2.1. Head eeldused fotograafia arenguks	7
2.2. Fotoplaadivabrik „Balta“	8
2.3. Sakalamaa Fotoklubi asutamine	8
2.4. Viljandi – piltnike linn	9
2.5. Fotograafid	10
2.5.1. Jaan Riet	10
2.5.2. Tõnis Parri	11
2.5.3. Anna Kukk	12
2.6. Fotode temaatikast	12
3. FOTOGRAAF AUGUST JÄRVEKÜLG	14
3.1. Eluloolisi andmeid	14
3.2. Fotograafia	18
3.3. Ateljeed	21
3.4. Looming	28
3.4.1. Grupifotod	29
3.4.2. Sündmused	33
3.4.3. Portreed	35
3.4.4. Vaated	36
4. TÖLLI KOOLI FOTO	40
4.1. Eellugu	40
4.2. Fotod ja nende kadumine	43
4.3. Foto leidmine	44
4.4. Foto restaureerimine	45
4.5. Foto väärtusest	48
KOKKUVÕTE	50
KASUTATUD MATERJALID	51
LISAD	
1. Illustratsioonid (fotokoopiad)	53
2. Illustratsioonide nimekiri	62
3. Retsensioonid	68

SISSEJUHATUS

Mida vaadatakse vana foto puhul esimesena? Loomulikult otsitakse kõigepealt tuttavaid kohti, inimesi, sündmusi. Vana foto väärtus tõuseb lausa mitmekordselt, kui selle taga on omaniku jaoks tuttav lugu. Seejärel uuritakse pilti ennast: sellega kaasneb tavaliselt pettumus (kui fotot on halvasti hoitud) või rõõm – kui see on hästi säilinud. Alles viimasena vaadatakse, kes on foto üles võtnud. Pildi nurgas või tagumisel küljel oleva fotograafi nime taga peitub aga tegelikult väga huvitav ning kordumatu lugu.

Käesolev töö keskendub Viljandi fotograaf August Järvekülje elu ja loomingu uurimisele, seostades seda nii Viljandimaa ja Eesti kui ka välismaa fotograafiaga. Uurimistöö käsitleb ajaliselt 20. sajandi esimest poolt, uuenduslikku perioodi fotograafia ajaloos ning Järvekülje loomingu kõrgaega. Töö keskne objekt on Järvekülje foto Tõlli koolimajast, mis on jäädvustatud enne 1939. a ning mille saatus viimasel 60 aastal oli lebada kapitagustes ja kuurialustes oludes. Foto on lisaks kunstilisele väärtusele minu jaoks oluline ka oma loo poolest. Nimelt oli minu vanavanaisa Margus Männik 40 aastat Tõlli kooli koolmeister. Käsitlen foto eellugu ka antud uurimistöös.

Kasutan töös inimeste mälestusi fotograafi juures käimisest, nende albumeist leitud Järvekülje tehtud pilte, fotograafi lähedaste meenutusi ning Viljandi muuseumist, Eesti Filmiarhiivist ja Eesti Rahva Muuseumist leitud fotosid. Samuti uurin Ennistuskosja Kanut esemekonserveerimise osakonna juhataja Heige Peetsi ja konservaator Vilja Sillamaa abiga Tõlli foto restaureerimislugu.

Tahaksin uurimistööga rõhutada, et fotograafia ajalugu on meile tegelikult nii lähedal. Arvan, et entusiasm peaks haarama igaüht, kes saab vana fotot enda käes hoida. Põhjus on lihtne – foto elab kauem kui inimene, temas peitub aukartust tekitav salapära. Fotode abil taastub nii mõnigi sündmus või inimene – fotod avavad akna minevikku.

Uurimistöö koostamiseks materjali kogumisel veetsin palju aega muuseumide fotokogudes. Küllastasin Eesti Filmiarhiivi Tallinnas, Eesti Rahva Muuseumi Tartus, Viljandi muuseumi ja Viljandi Linnaraamatukogu, kust otsisin eelkõige fotograaf Järvekülje loomingut. Lisaks käisin ka Fotomuuseumis Tallinna vanalinnas, et viia end kurssi Järvekülje-aegse fotoeluga nii Eestis kui mujal. Eesti ja Viljandi fotoelu kohta 20. sajandi esimesel poolel sain materjali peamiselt Kaljula Tederi mahukast raamatust „Eesti fotograafia teerajajaid. Sada aastat (1840-1940) arenguteed.“ ning Peeter Toominga teostest. Foto restaureerimise ja Tõlli kooli foto väärtuse kohta sain infot foto restaureerijatelt Ennistuskosjast Kanut.

Siinkohal tahaksingi tänada inimesi Viljandimaalt, kes olid nõus oma fotokarpe avama, neid korrastama ning fotode tagumisi külgi uurima: Rita Täks, Magda Teder, Helmi Innos, Linda Ani, Evi Veliste, Valdis Paltser, Lilian Kärner, Urve Kalda, Ants Orav, Helle Änilane, Urmas Luik, Erika Hunt, Meeta ja Viivika Virgo ning Aida Paap, kes fotod inimeste käest kokku kogus. Samuti tänan oma ema, Katrin Sikka't, kes oli suureks abiks minu vanavanaisa kooli loo talletamisel ja Tõlli foto ennistamisel, August Järvekülje tütreid Laine Johanson'i ja Viia Marjapuu'd ning poja tütreid Külli Saarnik'ut ja Anne-Ly Koort'i, Tõlli foto restaureerijaid Vilja Sillamaa'd ja Heige Peets'i Ennistuskosjast Kanut, Eesti Filmiarhiivi, Eesti Rahva Muuseumit ja Tiina Parre't Viljandi muuseumist.

1. FOTO 20.SAJANDI ALGUSE EESTIS

Huvipakkuv periood eesti foto ajaloos on aastad 1900-1930, mil eesti fotomaastikule ilmus arvukalt uusi professionaalseid piltnikke. Ühed asjahuvilised omandasid teadmisi varasema iseõppija juures, teised uurisid fotosaladusi raamatutest – nii juhtuski, et mõnda külla ilmus äkki mees, kes tegi fotosid.

Juba rahvusliku ärkamise ajal hakkasid tegutsema esimesed eestlastest fotograafid. 1893.a oli Eestis kokku 27 suuremat ateljeed. Kui esimene fotoorganisatsioon – Eestimaa Fotoamatööride Ühing – asutati juba üle-eelmise sajandi lõpul 1895.a, siis 20. sajandi algus oli fotoühingute asutamise poolest veelgi tormilisem: 1919.a asutati Päevapildikunsti Ettevõtjate Ühisus, 1921 Eesti Foto Klub, 1928 Tallinna Fotoühing, 1930 Tartu Fotoklubi, 1933 Tallinna Fotoklubi, 1936 Eesti Meisterfotograafide Ühing.

1906.a alustasid tegevust esimesed kiirfotograafid, samuti hakati sajandi alguses trükkima fotopostkaarte¹. Sajandialguse fotograafias väärib kindlasti tähelepanu ka mitmete fotoõpikute avaldamine. Esimene eestikeelne õpik avaldati juba 1898.a – „Lühikene Päevapildistamise Õpetus“ oli 22-leheküljeline ning koostatud peamiselt saksakeelsete õpikute najal. Mahukamad ning täiendatud õpikud ilmusid aga just 20.sajandi alguses: 1903.a nägi ilmavalgust Tiidermanni 84-leheküljeline „Täieline päevapildi õpetus“. See raamat oli ligemale kümme aastat tähtsaimaks eestikeelseks fotograafiaõpikuks².

Tänu Tiidermanni õpikule ja kursustele said paljudest amatööridest nimekad fotograafid. Nimetagem näiteks vendasid Johannes-Georg (1880-1958) ja Peeter Parikast (1889-1972)³, Eesti silmapaistvamaid fotokunstnikke aastail 1910-1940 ning häid õpikuid ja Eestit populariseerivaid raamatuid kirjutanud suurepäraseid pedagooge. Sageli on neid käsikäes ja üksmeeles tegutsenud vendi kaksikuiks peetud. Tegelikult oli Johannes-Georg Parikas aga 9 aastat oma vennast Peetrist vanem.

1. Vennad Georg Johannes (istub) ja Peeter Parikas.

Aastail 1919-40 iseloomustasid fotograafiat eelkõige esteetilised pürgimused. Korraldati kohalikke ja rahvusvahelisi näitusi, moodustati fotokunstnike rühmitusi, avaldati maad ja rahvast tutvustavaid albumeid ning Eesti-ainelisi postkaardiseeriaid. 1923.a ilmus Parikaste album „Eesti sõnas ja pildis“, 1926.a August Vannase „Eesti Vabariigi loomispäevilt“, aastatel 1926 ja 1930 avaldas „*National Geographic Magazine*“ Jaan Kristini Peterburi-fotod, 1930.a valmis Viljandis Anton Tekko kirjastusel raamat „Fotograafia Eestis I“ ning

1 Eesti Entsüklopeedia „EE 11 – Eesti üld“, Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002, artikkel „Fotokunst“.

2 Teder, K. Eesti fotograafia teerajajaid. Sada aastat (1840-1940) arenguteed. Tallinn Eesti Raamat, 1972.

3 Ill 1. Lillak, Ü. Foto Parikas – Georg Johannese ja Peetri lugu.
<http://www.sirp.ee/2000/24.11.00/Film/film1-1.html>. nov 2007.

1940.a Tartus Edgar Kalamehe „Õpime fotograafiat“ ja „Kuidas pildistada“. Kui umbes 1920.aastani olid Eestis fotograafia põhilised rakendusala etnograafia, turism ja teenindus, siis 1920-40 tähtsus fotograafia kui kunst, ilmnes impressionismi ja sümbolismi mõju.

19.sajandi lõpul loodud ja edukalt tegutsenud Eestimaa Fotoamatöörade Ühing oli maailma- ja kodusõja perioodil vaikselt lõpetanud oma tegevuse. Tekkis vajadus uue organisatsiooni järele. Kokku astusid viis meest – kutselised fotograafid Parikased ning amatöörid A. Thomson, R. Olbrei ja J. Mülber – ning esitasid 26.jaanuaril 1921.a Tallinna-Haapsalu rahukogule Eesti Foto-Klubi (EFK) registreerimise avalduse⁴. Oma peamiseks ülesandeks pidas EFK fotokunsti näituste korraldamist. Esimese viie aasta jooksul korraldati kümme näitust. Näitused pandi Parikaste ateljees üles harilikult kaheks nädalaks.

1925.a taaselustati ka Eestimaa Amatöörfotograafide Ühing. Varem oli selles ka eestlasi, nüüd olid aga ainult sakslased. 16.-30.maini 1926.a korraldas EFK klubi 5.aastapäeva puhul Tallinnas esimese rahvusvahelise fotonäituse. Näitus peeti avaras Harjumäe restoranis (praeguseks tules hävinud) ning sellest võtsid osa kolmeteistkümne välisriigi fotograafid kahes rühmas: kutselised ja amatöörid. Peale Eesti olid esindatud Nõukogude Liit, Argentiina, Austria, Holland, Jaava, Kanada, Norra, Poola, Saksamaa, Soome, Šveits, Tšehhoslovakkia ja Ungari⁵. Esimese rahvusvahelise näituse õnnestumine andis tõuke uute fotoklubide tekkimisele üle kogu Eesti. Väikeste vaheaegade järel tekkisid nii linnades kui ka maal ringi, seltsi või klubi nimetust kandvad fotoorganisatsioonid: Narvas, Rakveres, Tartus, Pärnus, Viljandis, Valgas.

Teine rahvusvaheline fotonäitus peeti Tallinnas juba kolme aasta pärast – 23.novembrist 8.detsembrini 1929.a.

Lahkhelide tõttu Eesti Foto-Klubis lahkus sealt üks liikmeid Harry Malm ning 28.oktoobril 1928.a otsustati tema algatusel asutada Tallinna Fotoühing, mille liikmeskond kasvas niivõrd, et 14.novembril 1933.a otsustati luua Tallinna Fotoklubi. Klubi ülesandeks ei seatud teiste klubide kombel kunstilist fotograafiat, vaid fotograafia harrastamist ning edendamist. Selle eesmärgi saavutamiseks peeti oluliseks fotograafia-alaste kursuste korraldamist, ühispildistusi, võistlusi, näitusi, klubiõhtuid, matku ja ekskursioone, fotokoolide, -arhiivide ja -muuseumide avamist, raamatute ja ajakirjade kirjastamist. Kutseliste fotograafide eestvedajaks oli samal ajal Peeter Parikas. 1929.a äratas ta ellu varjusurmas viibinud Päevapildikunsti Ettevõtjate Ühingu, mis reorganiseeriti 1931.a Eesti Meisterfotograafide Ühinguks.

4 Teder, K. Eesti fotograafia teerajajaid. Sada aastat (1840-1940) arenguteed. Tallinn Eesti Raamat, 1972.

5 samas viide 4, lk 6

2. FOTOGRAAFIA ARENG VILJANDIMAAL

Iga maakond, linn, küla püüab ikka esile tõsta temale ainuomast ja huvitavat. Eesti fotoloos on Viljandil juba ajast aega olnud märkimisväärne koht. Viljandlased on kindlasti uhked omakandi värvika fotoelu üle, mis ulatub fotograafia algusaegadesse. Sealmail on alati jätkunud huvilisi, kes on lisaks fotograafiapisiku endas kandmisele ka üritanud fotoelu kõikvõimalikul moel arendada.

2.1. Head eeldused fotograafia arenguks

Kuigi pole täpselt teada, millal esimene fotoaparaat Viljandisse toodi, kes oli esimene piltnik Viljandimaal ning millal nähti seal esimest korda fotosid, on siiski olemas andmed, mis kinnitavad Viljandi värvikat fotoelu juba 19.sajandil.

Nii raamatu „Eesti fotograafia teerajajaid“ autor Kaljula Teder kui ka eesti fotograafia uurija Peeter Tooming on oma kirjutistes üheks esimeseks eesti soost piltnikuks pidanud Jakob Jobsot (hiljem Livenström, 1830-1902), keda tuntakse meie kirjandusajalooliste väljaannete tõttu rohkem tõlkeliste rahvaraamatute autorina kui fotograafina. Siiski on tema teened just viimasel alal vaieldamatult suuremad. Kaljula Tederi andmeil pole välja selgitatud, kelle juures Jobso pildistamist õppis. Peatselt sõitis ta aga juba kinnise plaanvankriga ringi ja fotografeeris soovijaid. Kuna tal tuli tegemist teha ka „sakstega“, võttis Jobso „ilusama“ kõlaga nime, ristides enda isatalu järgi Livenströmiks (sageli kirjutatud ka Livenstroemi kujul). Seda, et Jobsode suguvõsa keskmisest kultuurihuvilisem oli, näitab asjaolu, et Jakob Jobso venna Mihkel Jobso ühest tütrepojast sai kirjanik Oskar Luts ja teisest filmimees Theodor Luts⁶. Seega oli Jakob Jobso nende vanaonu ning sidemeid vähemtuntud Eesti kultuuritegelastega oli selles perekonnas teisi.

Napid andmed Livenströmi fotoalase tegevuse kohta kõnelevad, et esialgse ringirändamise järel jäi ta pikemaks ajaks peatuma Valmieras ning alles 1883.a asus Viljandisse. Kuus aastat hiljem oli Kaljula Tederi andmetel Livenströmil juba kaks päevapildi koda. Üks neist asus Paides ja teine Viljandis. Jobso-Livenströmi pedagoogilised huvid ja ettevalmistus avaldusid ka fotograafia alal. Livenströmist rääkivas ajaleheartiklis öeldi selle kohta lühidalt:

„Jobso oli see, kellelt said pildistamise alal õpetust mitmedki vanemad päevapiltnikud.“⁷

Livenströmi panus eesti fotograafiasse oli väga suur. Viljandimaal oli Livenström fotoalal teerajajaks. Tema pühendumine pani aluse Viljandi muutumisele Eesti fotograafia keskuseks.

6 Talts, M. Jakob Jobso-Livenström – kirjamees ja piltnik.
http://www.sakala.ajaleht.ee/150705/laupaev/kodulugu/5016041_1.php. dets 2007.

7 Teder, K. Eesti fotograafia teerajajaid. Sada aastat (1840-1940) arenguteed. Tallinn Eesti Raamat, 1972.

2.2. Fotoplaadivabrik „Balta“

Kindlasti vajab nimetamist üks Viljandis teokssaanud ettevõtmine, mis oli kogu Eesti ulatuses ainulaadne ja elavdas Viljandi fotograafiat veelgi: 1922.a alustas tööd fotoplaatide vabrik (rullfilmi kõrval pildistati tol ajal väga palju veel klaasplaatidele ning nende valmistamiseks tehas asutatigi⁸). Ettevõtte juht oli K. J. Freelandt, kes varem oli juhtinud kuulsat fotoplaatide tehast „*Vsja Rossija*“ Venemaal. Suurte kogemustega ärimees tõi emulsioonivalamismasina ja oskustöölised Rootsist ning aastail 1922-1924 andis tehas 1000-2000 tosinat plaati päevas. Plaatide tehti kahesuguse tundlikkusega: „*Standard*“ oli normaal- ning „*Extra Rapid*“ kõrge tundlikkusega. Lisaks neile valmistati diapositiiv- ja röntgeniplaate. Laia tarbijaskonda püüti leida eelkõige Eestis. Selleks avaldati ajalehtedes kuulutusi uue tehase käikumise kohta. Samal ajal saadeti tuntud fotomeestele tasuta prooviplaate otse koju. Parikastele lähetatud plaatide kaaskiri (16.juunil 1922.a) kõlab järgmiselt: „*Meie palume Teie lahket tähelepanu selle peale pöörata, et meie hiljuti siin Viljandis üht päevapildi-kuivplattedetööstust sisse oleme seadnud, ja lubame endal Teile 1 tosin normaal-tundelisi plattesid 12/16½ cm ühe ärisõbra läbi saata. Meie oleks väga tänulikud, kui Teie vaevaks võtaksite neid proovida ja meile üht proovitellimist sissesata.*“⁹

1922.a „Päevalehes“ nr 276 ilmus artikkel „Päevapilditööstus Eestis“, kus muu hulgas kirjutati: „*Oleks väga soovida, kui päevapiltnikkude ühingud Viljandi vabriku plated tõsisema järelkatsumise alla võtaks ja asjatundliku otsuse nende kohta annaks, kuna senini arvamised enam-vähem lahkuminevad on. Võimalikult laiemal alusel korraldatud proovid annaks kahtlemata õige otsuse, mida nende platede tarvitamisel arvesse võtta teaks.*“¹⁰

1922.a said „Balta“ plaadid Tartu, Tallinna ja Viljandi näitusel I auhinna ning seegi aitas kaasa tarbijaskonna suurenemisele. Kuigi „Balta“ plaadid leidsid turu koguni Rootsis, Soomes ja Lätis, pidi tehas raske majandusliku olukorra tõttu oma tegevuse 1924.a siiski lõpetama. Leidus ka neid, kes tehast taaselustada püüdsid, kuid Eesti fotoplaaditööstus jäi eelkõige huvi- ning vajaliku kapitali puudumise tõttu siiski igaveseks seisma.

2.3. Sakalamaa Fotoklubi asutamine

Laiemat kõlapinda leidnud fotoalane sündmus leidis Viljandis aset ka 1929.a juulis, kui Viljandi „Sakalas“ avaldatud A. Tekko üleskutse peale tuli kokku 11 inimest ning asutati Sakalamaa Fotoklubi. Põhikirja projektis taotlesid asutajad fotograafia arendamist ning harrastamist kodu- ja välismaal. Tegevusena nähti ette loengute, kursuste, ühispildistamiste, võistluste, arvustamiste, töö- ja klubiõhtute, korjanduste korraldamist, raamatute ja ajakirjade kirjastamist, fotokooli avamist, fotoarhiivi, muuseumi, raamatukogu, laboratooriumi jne loomist, liitu astumist samasuguste ühingutega. Klubi liikmeks võisid astuda ainult täisealised fotoamatöörid. Esimeheks valiti esimesse juhatusse A. Järvekülg, abiesimeheks A. Tekko. Järgmisel aastal oli klubi nimekirjas juba 30 inimest¹¹.

8 Tooming, P. Viljandi fotoplaadivabrik ja kulinaariafoto. Päevaleht, 1992, 17. juuli, lk 5.

9 Tooming, P. Fotoelust mineviku Viljandis. Tee Kommunismile, 1979, 17. mai.

10 samas viide 9, lk 8

11 Teder, K. Eesti fotograafia teerajajaid. Sada aastat (1840-1940) arenguteed. Tallinn Eesti Raamat, 1972.

2.4. Viljandi – piltnike linn

Fotograafe on Viljandimaal alati olnud. 20.sajandi alguse fotograafia levimine laiematesse ringkondadesse tekitas viljandlaste seas tugeva konkurentsi.

1929.a olid „Eesti Foto-Almanaki“ andmeil Viljandimaal järgmised kutselised fotograafid¹²:

Viljandi: J. Hallikas ja M. Teng, Posti 13; A. Järvekülg, Jakobsoni 20¹³; Lints, Tallinna 2; J. Riet, Koidu 3; M. Teng, Posti 20

Võhma: R. Männik, Tallinna tän.

Võhma, Kabala: A. Tekko

Tõrva: Ploom, Valga 24

Tarvastu: E. Feldmann, Turuplats

Suure-Jaani: O. Mägi, Pärnu t 4

Karksi-Nuia: J. Priimägi

Allaste: A. Silk, Holstre v

Kutseliste fotograafide ellu tõi raamatu „Eesti fotograafia teerajajaid“ andmeil pöörde 1.juulil 1931.a kehtestatud „Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus“, mis lubas tegutseda oma kutsealal ainult neil, kel oli Tööskuse Ameti poolt väljaantud kutsetunnistus.

Päevapildikunsti Ettevõtjate Ühing tuli reorganiseerida Eesti Meisterfotograafide Ühinguks (EMÜ), mis loodi eelkõige meistristaaži omamist tõendavate dokumentide väljaandjaks. EMÜ teatas olemasolust Tallinna Tööskuse Ametit ja Tööskuse Nõukogu, kellel paluti kõigi fotograafia-alaste küsimuste otsustamisel arvestada ühingu arvamusi. Samuti saadeti Tallinna Tööskuse Ametile kiri, milles määrati eksamikomisjoni liikmeteks meisterfotograafid V. Lemberg, A. Jurich ja P. Parikas. Ühingu tegevus suunati kiirpäevapiltnike vastu. Otsustati nõuda linnavalitsuselt, et see ei rendiks alates 1937.a kiirpäevapiltnikele töökohti. EMÜ autoriteet kasvas ka riigivõimu silmis ning seetõttu suurenes ühingu liikmeskond. Üksteise järel palusid meisterfotograafid end liikmeks võtta ja said kutsetõendi. Ühing hakkas nõudma, et meistrieksamil võib tulla see õppinud tööline, kes on sooritanud õppinud tööliste eksami kolmel erialal, s.o retušeeriija, operaatori ja laborandi-kopeeriija oskustes, ja on töötanud kolm aastat fotograafia alal.

28. juunil 1938.a kehtestati ühingu uus põhikiri, mis andis viimasele veelgi suuremad

¹² samas viide 11, lk 8

¹³ Kaljula Teder on raamatus „Eesti fotograafia teerajajaid“ nimetanud O. Järvekülge. Siiski on antud kohas ja ajal tegutsenud hoopis fotograaf August Järvekülg ning fotograaf O. Järvekülje tegutsemise kohta andmed puuduvad (*autori märkus*).

võimupiirid. Põhikirja eesmärkide paragrahv sõnastati nii:

„EMÜ eesmärgiks on fotograafia tööskuse ja tööviljakuse tõstmine ja edendamine, õpilastele praktiliselt ja teoreetiliselt fotograafia töö õpetamine, nõrgaoskuslike tööliste kui ka meistrite tööskuse täiendamine, vastava ekspertiisikomisjoni ees proovitöö sooritamise võimaldamine ning sellekohase fotograafi kutsetunnistuse (diplomi) väljaandmine õppinud tööliseks või meistriks tunnistamisel.“¹⁴

1939.a otsustati fotograafide kutsetunnistuse saamine veelgi raskemaks teha. Nimelt paluti käsitööstuskoolilt, et fotograafia õppijailt tuleks nõuda keskkooliharidust ning õppimist mitte tööstuskoolis vaid rakenduskunsti koolis. Ettepanekut põhjendati sellega, et fotograafia eeldab kunstimaitset ja suuremaid teadmisi kui teised kutseoskused, tegelikult peitus selle taga jällegi soov tõkestada kutseliste fotograafide arvu kasvamist.

2.5. Fotograafid

2.5.1. Jaan Riet

Jaan Riet (1873 - 1952) on kahtlemata tuntuim Viljandi fotograaf, kes on talletanud Viljandi visuaalse ajaloo 19.sajandi lõpust kuni 20.sajandi keskpaigani. Fotograafia-alased teadmised omandas ta esimese Eesti soost Tallinna fotograafi Hans Kristini juures, 1903.aastal täiendas ta end Frankfurdis. Jaan Rieti fotoäri registreeriti 1898. aastal, kuid oma esimese fototöö on ta teinud juba varem: registreerimisraamatusse on see kirja pandud 14.veebruari 1896.

Rieti fotoateljee arengus mängis olulist rolli tema naispere: abikaasa Maria Riet¹⁵ (1880-1959), kes õppis 1905.a Dresdenis kunstfotograafiat ja 1909.a Leipzgis Bruno Wiehri fotoäris, naiseõde Anna Kukk, kes õppis samuti Leipzgis, ja tütre Hilja (1905-2006, õppis mõnda aega kunstikoolis “Pallas”) ja Elma (1910-1987). Ennekõike oli Jaan Riet ateljeefotograaf, kuid samas jäädvustas ta arvukalt linna- ja maastikuvaateid, hooneid, päevakajalisi sündmusi jms. Viimased fotod tegi Riet 1948.aastal.

Jaan Rieti fotoateljee¹⁶ tegutses 50 aastat. 1948.aastal ateljee suleti ning 1951.aastal tõsteti Jaan Riet koos perega oma majast välja. Need sündmused mõjusid laastavalt Rieti tervisele ning 28.juulil 1952.a ta suri.

14 Teder, K. Eesti fotograafia teerajajaid. Sada aastat (1840-1940) arenguteed. Tallinn Eesti Raamat, 1972.

15 mõnel pool ka Marie Riet (nt Hillar Kattai „Sakala“ artiklis „Kroonika klaasnegatiividel“, 7.juuli 1988 ning Peeter Toomingu „Päevalehe“ artiklis „Fotopilk minevikku“, 10.aprill 1992)

16 Ill 2, lk 11. Allik, L. Viljandi arhitektuur 19. ja 20. sajandi vahetusel. <http://www.muuseum.viljandimaa.ee/?op=body&id=138>. jaan 2008.

2. Rietite maja 1920ndatel.

3. Rietite maja 2007.aastal¹⁷.

2.5.2. Tõnis Parri

Tõnis Parri sündis 15. (27 vkj) aprillil 1880.a Viljandi vallas Kutsari koolimajas õpetaja pojana. Tõnis lahkus kodust 16-aastasena ja siirdus Paidesse fotograaf Jakob Jobso-Livenströmi juurde ametit õppima. Esimesed kolm aastat töötas ta õpilasena, siis sellina ning pärast ateljee omaniku Livenströmi surma 1902.a sai temast üheks aastaks ka ateljee juhataja.

Paidest lahkus Parri Narva, kus täiendas end fotograafia alal töötades J. Kristini ateljees 1903-04.a. Siis rändas õpihimuline noormees Peterburgi ning kutsus kaasa ka õe ja venna. Peterburis töötas Parri fotograaf Printzi ateljees. Pärast 1905.a revolutsiooni rännati sealt edasi Moskvasse, kus Parri end eelkõige keelte alal täiendas. Ta suutis nii suhelda kui kirjutada üheksas keeles: eesti, saksa, vene, inglise, prantsuse, hispaania, esperanto, itaalia ja soome keeles.

¹⁷ Ill 3. Autori foto, 27.12.2007.a.

1920.a pöördus Parri tagasi kodumaale, kus hakkas üha enam igapäevase töö kõrval tegelema fotograafiaga. Parri loomingus on olulisel kohal Viljandi vaated. 1936.a tegi ta neid 2086! Tema valmistatud postkaartidel olid tavaliselt Viljandi lossimäed, järv ning Valuoja org. Üks Parri lemmikobjekte oli ka 1930ndate keskel rajatud Laidoneri plats, mida fotograaf on jäädvustanud kokku 773 postkaardil. Tõnis Parri püüdis pildistamisel valida huvitavat vaatenurka, ta ootas, et taevast oleksid huvitavad pilved. Parri töötas Viljandi muuseumis kuni pensionile minekuni 1953.a ning suri 1955.a¹⁸.

2.5.3. Anna Kukkk

Anna Kukkk, sündinud Uudelt, on lähedalt seotud Rietite perega – ta on nimelt Jaan Rieti naise Maria noorem õde. Anna sündis 17.jaanuaril 1885.a Viljandimaal Vastemõisa vallas. Linnas olles elas Anna õe pere juures, kus ta tutvus esmakordselt fotograafiaga. Koos õde Mariaga mindi Saksamaale end fotograafia alal täiendama. Seda võib pidada üsna julgeks sammuks, sest sel ajal tegutsesid üldiselt mehed, kuna tegemist oli väga tehnilise alaga.

1910.a suundus Anna Kukkk Venemaale Kaug-Idasse, kus kohtus oma tulevase abikaasa Jaan Kukega. Novembris 1911.a sündis poeg Olev. Pärast pereisa Jaani ootamatut surma 1920.a otsustas fotograaf kodulinna tagasi pöörduda. Ta asus pojaga elama Rietite majja ning hakkas tööle samas majas asuvas ateljees. Vaatamata sellele, et fotod pildistas ja valmistas põhiliselt Anna Kukkk, pandi fotodele signatuuriks Jaan Rieti kui ateljeeomaniku nimi¹⁹.

Septembris 1933.a registreeriti Anna Kukkk Viljandi töösukusametis meistrina fotograafia erialal ning nüüd võis ta ka iseseisvalt töötada. Siiski jäi Anna Rietite ateljeesse, kus töötas 1940.aastani, kui pidi sealt lahkuma erimeelsuste tõttu Rietite tütarde Hilja ja Elmaga. Põhjuseks võis olla Anna raske iseloom, ta oli suhteliselt range ja nõudlik, töö ateljees pidi kulgema tema juhatuse järgi ja noortele sugulastele see ei meeldinud. Pensionile jäädes tegeles Anna koduse majapidamisega ja osales mitme ühiskondliku organisatsiooni töös.

2.6. Fotode temaatikast

Viljandi fotograafe on alati köitnud Viljandimaa kaunis loodus. Seetõttu ongi suurem osa nende säilinud ülesvõtetest maastiku- või linnavaated. Väga palju on pildistatud kuulsaid paiku Viljandi linnas: ripsisild, järv, lossivaremed ning erinevad vaated suurematele tänavatele.

Sajandialguse fotode temaatikat illustreerib Tõnis Parri linnavaadetega postkaartidest koostatud tabel TIPP-10. Selles on 10 kõige enam valmistatud kindla vaatega Parri fotot:

Viljandi ordulossi värav – 707 fotot
 Raekoda – 381
 Kaevumägi – 367
 Männimäelt linnale – 343

18 Parre, T. Tõnis Parri – 120 aastat sünnist. Sakala kalender 2000, lk 65-69.

19 Parre, T. 120 a fotograaf Anna Kuke sünnist. Sakala kalender 2005, lk 115-118.

Rippsild – 320
II Kirsimägi, „Sfinks“ – 266
Valuoja Suurtiik luikedega – 256
Valuoja org ja kool, Pauluse kirik – 253
Viljandi järve vastaskaldalt linnale – 233
Rippsild, poolküljelt – 232 ²⁰

Lisaks vaadetele on Viljandi fotograafid keskendunud portreedele. Nende tegemine vajas suurt ateljeed ning head tehnikat. Viljandis oli see tänu pikkadele traditsioonidele võimalik. Fotoateljeed hoiti tihti korras mitmekesi, pensionile minnes anti see noorematele kolleegidele üle.

Samuti leidub viljandlaste fotode hulgas palju ülesvõtteid seltskondlikest üritustest ning väikestest gruppidest. Nende autoriteks on eelkõige maal tegutsenud fotograafid, linnafotograafid sellistele üritustele suure töökoormuse tõttu tihti ei jõudnud.

---

²⁰ Parre, T. Tõnis Parri – 120 aastat sünnist. Sakala kalender 2000, lk 65-69.

3. FOTOGRAAF AUGUST JÄRVEKÜLG

3.1. Eluloolisi andmeid

4. August Järvekülg noorpõlves (ees, paremal).

August Järvekülg sündis 4.septembril (vkj 22.augustil) 1901.a Viljandis Viiratsi vallas ema Anna ja isa Voldemari kolmelapselise pere esimese lapsena²¹.

Ema Anna²² tegeles terve elu käsitööga ja ka isa Voldemar oli osavate kätega. Ta meisterdas pille – viiuleid, kitarre, kandleid – ning oskas kõiki neid ise mängida. Kodus olev mööbel oli samuti Augusti isa valmistatud. Voldemar õppis rätsepaks ning töötas mudelivalajana masinatehases, kus valmistas vorme.

Kuigi nii Anna kui Voldemar olid sündinud maal, ei sobinud maaelu kummalegi ning põllumeest Voldemarist ei saanud – tal polnud piisavalt järjepidevust põllumajandusega tegelemiseks. Nii asutigi linna elama. Jakobsoni tänava torniga maja (Jakobsoni 52) oli kuni lammutamiseni 2007.a linnarahva seas tuntud kui „Järvekülgede maja“²³.

Augusti vend Voldemar (sündinud 1903) töötas Tallinnas: sadamas ja trükikojas. Õde Vilma õppis Mõisakülas, elas Pärnus ning tegeles võimlemise ja tantsimisega. Sõja eest põgenes Vilma Rootsi, kuhu jäi elu lõpuni.

5. Jakobsoni 52, 2007.aastal.

21 Ill 4. Foto Järvekülje lapselaste kogust.

22 EELK Viljandi Pauluse koguduse meedikaraamat Ann (Meedikaraamat 343, lk 29: <http://www.eha.ee/saaga/>. okt 2007.)

23 Ill 5. Jakobsoni 52 hoone enne lammutamist 2007.a Viljandis. Viljandi muuseumi (VM) fotokogu.

6. August Järvekülg istub, üleval vasakul.

Augustil²⁴ oli neli last: Osvald, Laine²⁵, Viia ning Henn, kes suri noorelt. Poeg Osvaldi (sündinud 1931) hobiks oli jäneste kasvatamine. Tütar Laine käis Loodi koolis (Viljandimaal) 1938.aastani, kui lahkus sõja eest koos oma tädiga Rootsi ning sealt edasi Austraaliasse²⁶.

7. Järvekülje tütar Laine.

8. August tütar Laine (1928.aastal).

24 Ill 6. Järvekülje lapselaste kogu.

25 Ill 7 ja 8. Mõlemad fotod on teinud August Järvekülg. Järvekülje lapselaste kogu.

26 August Järvekülje lapselapse Anne-Ly Koorti meenutused, dets 2007.

Augusti katsetaja-loomus ei hoidnud teda ühe kindla töö juures. Ta töötas nii sadamas ja kirjastuses kui ka elektrikuna, Sakalamaa Fotoklubi esimehena, Viljandis Pioneeride Majas foto- ja kodulooringi juhendajana. Osalemine Kaitseliidu Viljandi Maleva tegemistes on samuti mänginud tema elus olulist rolli.

Elu üksi suuremaid muutusi tuli Augustil vastu võtta 1951.a, kui 49-aastane mees Viljandis arreteeriti ning Irkutski oblastisse Taišetlagi asumisele saadeti²⁷. Järvekülje huvide ja tegemistega tutvudes saab lugeja kindlasti aru, mis oli mehe arreteerimise põhjus. Vend Voldemar võeti kinni kaks kuud hiljem.

9, 10. August Järvekülg Siberis.

August tuli Siberist tagasi 1956.a juulis ning asus seejärel elama Liivamäe tallu Viljandimaal. Järvekülje lugematute tegemiste nimekiri saab viimase täienduse Viljandi Tikuvabriku näol, kus fotograaf värvavalvurina töötas. Selle töökoha võttis August vastu huvitaval põhjusel: ta soovis nimelt rahulikult ning segamatult raamatuid lugeda.

August oli tõeline Nipernaadi, talle meeldis oma teed käia, ise õppida ning kõik enda peal läbi proovida. Selline mõtteviis avaldus ka tema riietuses ja maneeris – telefonivestlustes viljandlastega selgub, et paljud mäletavad teda kui edevat, omamoodi ja teistest erineva riietumisstiiliga meest, kes paistis tänaval silma, kuid kelle kohta midagi head öelda ei ole. Huvitav on jälgida, kuidas linnas ja vallas tegutsev veidi teistsugune inimene on tekitanud mõnes kohalikus sellist vastumeelsust, et väänatakse mõnda faktigi. Nimelt kirjeldas üks fotograafi mäletav kohalik, et August oli väike mees. Selle lükkab tema lapselaps Anne-Ly küll ümber²⁸: nimelt oli tema vanaisa pikk ja sihvakas, ta käis alati sirge seljaga, nina püsti, mistõttu on paljud Augustit uhkeks ja upsakaks pidanud. Anne-Ly lisab veel, et ta pidi tihti tähelepanu saamiseks isegi vanaisa kuuenõbist kinni haarama.

²⁷ Ill 9 ja 10. Järvekülje lapselaste kogu.

²⁸ August Järvekülje lapselapse Anne-Ly Koorti meenutused, dets 2007.

Vaatamata oma kurjale olekule ei rielnud ega kakelnud August kunagi. Vastupidi, mees oli äärmiselt seltskondlik. Minu vanatädi Vaiki²⁹, kes elas lapsepõlves Viljandimaal Töllil, mäletab, kuidas fotograaf Järvekülg järjekordselt Töllil koolilapsi pildistama tuli. Loomulikult oli iga fotograafi tulemine tol ajal suur sündmus, kuid Järvekülg jäi lastele eriliselt meelde. Vaiki jooksis tal kogu aeg järel ning mäletab, et fotograaf pakkus koolipreilidele ka kommi, lisades kogu aeg saksalikult: „*Bitte, bitte!*“.

Nagu öeldud, paistis Järvekülg tänaval silma. Ta käis alati triiksärgi ja lipsuga, kandis ülikonda ning kaabut ja kingi. Fotograaf eelistas autole jalgratast ning tema väljanägemisest ei puudunud kunagi teatud aksessuaarid: vihmavari³⁰, hõbedast püksiklambrid³¹ ja portfelli. Portfelli kohta ütles lapselaps: „...isegi, kui tal sinna midagi sisse panna ei olnud, kandis ta tühja portfelli kaasas või pani sinna ajalehed sisse, et see vormikam tunduks...“. See oli niisiis põhimõtte küsimus.

11. August paremalt esimene, vihmavarjuga.

August Järvekülg suri 25.septembril 1975.a 74-aastasena Viljandis ning on maetud Riia mnt kalmistule.

29 Vaiki Männiku (13.10.1924 – 17.12.2008) meenutused, 2007.a.

30 Ill 11. Järvekülje lapselaste kogu.

31 Klambreid oli vaja selleks, et viigipüksid sõidu ajal rattaketi vahele kinni ei jääks (*autori märkus*).

3.2. Fotograafia

Augusti huvide nimekiri tundub lõpmatu. Lisaks on tema huvidering äärmiselt lai: raamatud, aiandus, kodu-uurimine, mesindus, jahilkäimine, suusatamine, joonistamine, kirjutamine, vähipüük, veesport, lennundus. Järvekülje hobisid illustreerivad ilmekalt ka tema enda tehtud fotod³².

12. August Järvekülg, paremal. Arvatavasti Viljandi lennuväljal, 1930ndatel.

13. Foto Järvekülje perekonna fotoalbumis. Arvatavasti tegi Järvekülg selle foto ise suuskadel olles.

14. Polli põllutöökooli Morna aiatalu mesila 8.09.1932.

August oli väga suur raamatuhuviline, kodus olid ajaloolised raamatud, reisikirjeldused, entsüklopeediad, fotograafia-alane- ja ilukirjandus, neist kaks esimest olid Augustile eriti südamelähedased. Raamatuhuvile võib viidata ka Kaie Sepa seminaritöö omanikumärkidest, kus kirjutatakse:

³² Ill 12, 13. Järvekülje lapselaste kogu. Ill 14. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

„Fotograaf ja põllumees August Järvekülg (1901-...) sündis Viljandimaal Viiratsi vallas ja tegutses hiljem Loodi vallas talunikuna. Fotograafina alustas ta tegevust 1925. aastal eelistades pildistada Eesti ajaloolisi ja muid vaatamisväärsusi. August Järvekülg'i nime leiab tervelt seitsmest ilukirjanduslikust teosest. Päris kindlalt ei saa väita, et tegu on just eelpool kirjeldatud isikuga, kuna kõik need raamatud on välja antud enne tema sündi. Sissekirjutusi ei ole kahjuks dateeritud, aga alati jääb võimalus, et ta on need raamatud endale hiljem muretsenud.“³³

Järvekülg oli ka innukas koguja: ta kogus artikleid, löikas neid välja, liimis ja pani järjekorda. Lapselapsedki mäletavad, et neid kogusid ei tohtinud mingil juhul sassi ajada. Samuti oli tal suur rahvariidenukkude, markide, postkaartide, pudelisiltide ja loomulikult vanade fotode kogu (selles domineerisid eelkõige loodus- ja linnavaated). Aiandushuvi iseloomustavad kõige paremini Järvekülje hooldatud kaktusekogu, Liivamäe tallu rajatud dendropark ja kasvuhoonesse istutatud lilled. Järvekülg oli ka seotud Looduskaitse Seltsi ning Kaitseliiduga³⁴, samuti tegeles ta skautidega³⁵. Siiski oli põhiline teema, mis Augustit köitis, kõik fotograafia ja fotodega seotud. Neist võis August lõpmatult rääkida.

15. Kaitseliitlased Martin Süsi, Juhan Vanamõis, Rudolf Rommer, Elmar Rodentam, Voldemar Salm.

August õppis Viljandi linnakoolis ja Tallinna Kolledžis. Ta oli ärksa loomuga õpihimuline noormees. Just iseõppimise soov ning otsiv vaim viisid ta fotograafia juurde. Lapselapsed on lisanud neile veel ühe olulise argumendi, miks August võis just fotograafiaga tegelema hakata: nimelt asjaolu, et fotograafia on nõ puhas amet, sellega tegeledes ei pea käsi määrima.

16. August Järvekülg skaudivormis, 8.02.1935, autogrammiga.

³³ Sepp, K. Seminaritöö: Omanikumärgid 19.sajandi teise poole eestikeelsetes raamatutes Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu Baltika ja haruldaste raamatute osakonnas. www.tlulib.ee/files/arts/335/Semin0312816022f3706d261886e359a01c5d.pdf. okt 2007.

³⁴ Ill 15. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

³⁵ Ill 16. Järvekülje lapselaste kogu.

Augusti esimene teadaolev foto on säilinud Eesti Filmiarhiivis ning see on tehtud 1916.a³⁶. August oli siis kõigest 15-aastane! Kahjuks ei ole teada, kuidas oli tal võimalik nii noorelt fotograafiaga tegeleda (kust võis ta näiteks saada fotoaparaadi) ning keda ja mis põhjusel ta pildistas. Teada on vaid pildistamisaasta ning see, et fotol on end sisse seadnud mingi külakapell.

17. Külakapell 1916.a.

Fotograafia oli Augusti suur kiindumus. Ta võis sellega tunde tegeleda, ilma et oleks väsinud või tüdinenud. Lapselaps Külli mäletab: „...kui käisime vanaisaga Viljandi lossimägedes pildistamas, jäime sinna tundideks. Vanaisal oli kaasas mitu aparaati ja ta pidi igast huvitavast kohast vähemalt kolm fotot tegema, millest ta vaid ühega rahule jäi. Käisin koolis õhtupoelses vahetuses ja nii jäingi tihti hiljaks – unustasime end lossimägedesse...Tehtud fotod pani vanaisa kastidesse, mida oli tal kodus riiulite viisi...“³⁷ Nagu fotograafidele omane, ei meeldinud ka Augustile ise kaamera ette jääda. Temast on tõesti vähe fotosid³⁸.

18. Ainuke pilt perekonna fotokogus, millel August on koos fotoaparaadiga.

36 Ill 17. Foto: August Järvekülg. Eesti Filmiarhiivi (EFA) kogu.

37 August Järvekülje lapselapse Külli Saarniku meenutused, dets 2007.

38 Ill 18. Ill 19 ja 20, lk 21. Järvekülje lapselaste kogu.

Vanemas eas tegi August fotosid rohkem enda lõbuks. Ta juhatas fotoringi, kus sai samuti oma fotograafiahuvi rahuldada. Kodus, Liivamäel tegi August üllatavalt palju fotosid. Ta pildistas eelkõige oma hobidega seonduvat (nt kaktusi, aeda), aga ka inimesi, loomi ja olustikku.

Viimaste negatiivide seas on väga palju portreid. Ka lapselapsed mäletavad olukorda, kui vanaisal pildistamistuhin peale tuli ja kõik, hoolimata poolelijäänud tegemistest, silmapilk poseerima pidid.

19. August Järvekülg 1960ndatel.

20. August Järvekülg paremal.

3.3. Ateljeed

„Sakalamaa elu“ 1936.a artiklis fotoateljeedest tõstetakse esile teiste hulgas ka Järvekülje ateljeed Tallinna tn 1 ning kirjutatakse:

„Aug. Järvekülg – fotograaf, põllumees ja seltskonnategelane – sündis 4.septembril 1901.a. Viiratsi v. Õppis Viljandi linnakoolis ja Tallinna koledžis. Fotograafina tegutseb 1925. a-st; pääle selle aga evib Loodi v. talu, mida juhib tegeliku põllumehena ning on innukamaid seltskonna- ja noorsootegelasi Viljandis: Sakala noorseppade ja noorte kotkaste malevate asutajaid, lendurite klubi esimees, fotoklubi esimees, K. L. maleva instruktor, veespordi pioneere jne. Fotograafina on ta võitnud hää nime oma kunstipäraselt väljatöötatud pildustustega. On reisinud kaameraga läbi kogu kodumaa ja pildistanud kõik kodumaa ajaloolised ja vaatamisväärsed kohad.“³⁹

³⁹ Sakalamaa elu. Pärnu Sõna, 1936.

Kuigi mainitud artikkel kirjeldas Järvekülge kui kirglikku põllumeest, on ta lastele ning lapselastele meelde jäänud just sellega, et ta ei tahtnud oma käsi eriti määrida. Samuti puudus Augustil nagu ta isalgi järjekindlus. Põllumajandus nõudis pühendumist ning järjepidevust. August aga oli pigem katsetaja. Ta tahtis kõike, mis teda huvitas, ise läbi proovida. Kuid sama kiiresti, kui huvi oli tekkinud, muutus see ka ebaoluliseks. Üks toredamaid näiteid sellest on lapselaps Anne-Ly meenutus⁴⁰ vanaisa kala- ja aiandushuvist. Nimelt üritas August kodutalu tiiki kalu tuua. Varsti aga unustas ta oma kalad ära, sest tulid uued ning veel köitvamad huvid. Ka vanaisa papliteistutamine on Anne-Ly'l hästi meeles. Just seetõttu, et hiljem kõik Augustit selle pärast kirusid.

Katsetajaloomus väljendus ka Augusti fotograafia-alases töös. Tema ateljeedenimekiri on pikk. Neid on olnud nii erinevatel aegadel kui ka samaaegselt mitu. See näitab tema professionaalsust ning samuti populaarsust, tänu millele ta mitmes kohas korruga ateljee avamiseks võimeline oli.

Järvekülje esimest ateljeed on raske kindlaks teha. Tütar Laine sõnul asus see Viljandi linnas, Jakobsoni tn 20 (praegu Jakobsoni 24)⁴¹. See ateljee oli fotograafi tütre sõnul väike ning üsna algeline. Samuti võib arvata, et Järvekülg ei pidanud Jakobsoni tänava ateljeed üksinda. Ilmselt ühendasid noored fotohuvilised oma jõud ning pidasid ateljeed koos. Jakobsoni-ateljee ajast on säilinud fotosid nii Viljandi muuseumis kui ka viljandlaste käes ning nende tagaküljel olevad templid 1920ndate lõpust ja 1930ndate esimestest aastatest viitavad sellele, et see võis olla Järvekülje esimene ateljee.

21. Ed. Rangi fotoateljee Jakobsoni tn 20a (praegu 24).
Siin olid ka Livenstroemi, Michelsoni ja Järvekülje ateljeed.

40 August Järvekülje lapselapse Anne-Ly meenutused, dets 2007.

41 Ill 21. Foto: E. Rang u 1935.a, VMi kogu. Ill 22, lk 23. Autori foto, 15.03.2008.a.

22. Jakobsoni tänava ateljeemaja, 2008.aastal.

Uurimistöö käigus tuli välja ka foto aastast 1926, mille taga on tempel: A. Järvekülge, Tartu 7. Tartu tänava ateljee⁴² templiga on fotosid ka 1930ndatest. Fotod, millel märgib tempel ateljee kohaks Lossi tänav 9, on pärit 1930ndate keskelt. Asjaolu, et Järvekülge tütar Laine ei tea ei Tartu ega Lossi tänava ateljeest⁴³ midagi, lubab oletada, et ateljeed, kus August tegutses, vahetusid kiiresti ning võisid olla ka samal ajal mitmes kohas. Teada on, et lisaks linnas olevale ateljeele tegutses August fotograafina ka maal. Nimelt oli Augustil samaaegselt linnaateljeedega osakond ka Paistus⁴⁴. Sellele annab tunnistust 1935.a foto, millel tempel:

Foto A.Järvekülge Viljandis, Tallinna t 1 osakond Paistus.

23. Vasakult kolmas maja on Tartu tn 7.

42 Ill 23. VMi kogu. Ill 24, lk 24. Autori foto, 17.03.2008.a.

43 Ill 25, lk 24. VMi kogu. Ill 26, lk 24. Autori foto, 27.12.2007.a.

44 Ill 27, lk 25. Viivika Virgo.

24. Tartu tn 7 majas on praegu kasiino, 2008.aastal.

25. Paremäl Lossi 9. Vasakul M.M. Sproghe hotell-trahter, hiljem Metropol, Lossi 7. Foto u 1915(?), postkaart saadetud 1924.

26. Lossi 9, 2007.aastal.

27. Noorpaari pilt, 9.juunil 1930.a. Taustal Paistu ateljee. Ateljee sissepääs oli ilmselt paremal näha oleva ukse kaudu (pildil ukse kohal silt: „Päewapildi töökoda E. Ilwes“). Sarjas „Meie kodu lugu“ ilmunud Tiiu Luige kogumikus „Paistu kihelkond“ kirjutatakse maja kohta: „Muri ja Töömikse talu piiril olevat maja kutsuti „savipotiks“. Maja oli väike, valgeks lubjatud fassaadi ja ärklikorrusega. Omanik oli alati heatujuline, toekas Epp Martson. Seal asus fotoateljee. Fotograafiks oli mõnda aega Järvekülg.“⁴⁵

Juba eelpool mainitud artiklist „Sakalamaa elus“ selgub, et August pidas Loodis talu⁴⁶. Ka sinna rajas ta oma väikese fotostudio. Kohalikud mäletavad, et talus käidi pildistamas. Seal ei olnud küll suurt ateljeed, kuid talu kõrval mändide all suvemajakeses oli August sisse seadnud stuudio, kus vajaduse korral sai kohalikke pildistada, fotosid ilmutada ning enda fotohuvi rahuldada.

28. Järvekülgede kunagine talukoht, 2007.aastal.

45 Luik, T. Meie kodu lugu. Paistu kihelkond. Paistu, 1998. 120 lk.

46 III 28. III 29, lk 26. Autori fotod, 28.12.2007.a.

29. Talu vastas asuv juurdeehitus, mille koha peal oli arvatavasti Järvekülje stuudio. Ümberehituse käigus leidis praegune omanik vundamendi august klaasnegatiive ja muud majakraami. Foto tehtud 2007.aastal.

Kõige suurem ateljee oli Augustil aga Viljandi linnas⁴⁷, Tallinna tn 1. Ateljees olid head võimalused pildistamiseks, hea tehnika ning töölised, mille olemasolu tähendas kindlasti fotograafi professionaalsust ning tuntuust – üksinda ei oleks ta lihtsalt kõike jõudnud. Ka Järvekülje esimene abikaasa käis seal oma meest abistamas. Ateljee oli uhke ning suutis pakkuda teistele, samaaegselt tegutsevatele fotostuudiotele konkurentsi. Seal ei käidud ainult pildistamas, ateljee juurest sai laenutada ka raamatuid.

30. Tallinna tn 1 vasakul, ristiga tähistatud hoone.
Postkaardina saadetud 12.10.1932.

47 III 30. III 31, lk 27. VMi kogu. III 32, lk 27. Autori foto, 17.03.2008.a.

31. Tallinna tn 1 Leola töökojad. Foto: E. Veliste 1977(?).

32. Järvekülje Tallinna tänava ateljee koht, 2008.aastal.

1936.a oli aga nii Augusti isiklikus elus kui ka tööalaselt pöördeline. Seda pöördelist hetke paljude kutseliste fotograafide jaoks on uurimistöös kirjeldatud ühes varasemas peatükis⁴⁸. 1.juulil 1931 kehtestatud „Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus“ lubas nimelt tegutseda oma kutsealal ainult neil, kel oli Tööskuse Ameti poolt väljaantud kutsetunnistus.

Nii hakati ka Järveküljelt nõudma fotograafipabereid ateljee pidamiseks. Selleks pidi August sooritama kutseeksami. Augustiga samaaegselt tegi eksami ka Viljandi ühe kuulsa fotograafi E. Rangi tütar, kes sooritas eksami positiivselt ning sai kutsetunnistuse.

⁴⁸ vt 2.4. Viljandi – piltnike linn

Augustiga nii aga ei läinud – tema eksamitööd peeti võltsinguks. Eksamikomisjon arvas, et Järvekülge pole seda ise teinud ning et keegi pidi teda eksamitöö tegemisel kindlasti aitama.

Nii ei saanud August kutsetunnistust ning pidi suure ateljee sulgema. Üheks põhjuseks, miks ta ateljee kinni pidi panema, võib pidada ka seda, et Augustil puudus tugev seljatagune (nt kuulsa õpetaja näol), ta oli rohkem iseõppija ja isetegija, keda eriti ei sallitud. Ateljee kinnipanemine oli Augustile väga suur löök. Tema esimene abielu purunes ning ta läks elama Loodisse.

Ka tööalaselt muutus Augusti elu kardinaalselt. Ta hakkas pildistama rohkem enda lõbuks. Kui 1930ndate lõpust on säilinud veel tema tehtud fotosid muuseumides ning inimeste käes (peamiselt koolides tehtud pildid – kooliolustik, klassid, koolihooned), siis hilisemast ajast pärit fotod on vaid Järvekülge perekonna fotokastides.

3.4. Looming

Järvekülge fotolooming on väga mitmekesine. Ta on teinud portreid, seltskonnafotosid, aga ka pildistanud maastikke, hooneid ning sündmusi. Nagu juba eelnevais peatükkides mainitud, pildistas August ka palju oma hobidega seonduvat. Nii võib tema loomingut uurides leida hulgaliselt fotosid Kaitseliidu üritustest, autodest⁴⁹, lennumasinatelt, mesitarudest, kaktustest ja lilleaedadest.

33. Viljandi kandis tehtud foto autojuhist ja tema Ford A-st.

⁴⁹ Ill 33. Foto: August Järvekülge. Eesti Antiikautode galerii.

Järvekülje looming on suures osas üle Viljandimaa laiali. Tema fotode leidmise teeb raskeks asjaolu, et fotograaf tembeldas oma fotosid 1920ndate lõpul ja 1930ndatel⁵⁰. Vaid sellest ajast säilinud fotodel on võimalik kindlaks teha Järvekülje autorlus. Keeruline on ka see, et suurem osa tema loomingust on inimeste fotokarpides, mille sisust nende omanikel tihti aimugi pole. Seetõttu läheb aega, et inimesed neid uurima hakkaksid ja tagaküljel oleva fotograafi nime juurde jõuaksid. Siiski õnnestus üsna lühikese ajaga kohalike käest saadud fotode abiga väikestest killukestest moodustada pilt, võtmaks kokku olulisim Järvekülje loomingust.

34. Templid August Järvekülje fotode tagakülgedel.

Augusti fotod on teiste hulgast ära tuntavad: neil on nimelt veidi salapärane pruunikas toon. Samuti on fotograaf osavalt mänginud pildi teravusega (seda on eriti hästi näha portreedel ning grupifotodel). Augusti fotodel eristub laias laastus 4 teemat. Neist veidi lähemalt järgmistest alapeatükkides.

3.4.1. Grupifotod

Kõige esimesena jäävad Augusti loomingus kindlasti silma fotod mitmesugustest seltskondadest. Fotodel on perekonnad⁵¹, laulukoorid ja teatritrupid⁵², tantsurühmad, kaitseliitlased, naiskodukaitsjad, jalgpallimeeskonnad, leerilapsed, õpilased, üliõpilased. Tihti jääb isegi selgusetuks, mis eesmärgil on inimesed kokku tulnud ja endast foto teha lasknud. Hoolimata sellest, et fotograaf on inimesed vastavasse asendisse paigutanud, on fotod elavad ning liikuvad. August on suutnud tekitada olukorra, kus kõigi tähelepanu on pildistamise hetkel suunatud fotograafile, mistõttu ongi väga huvitav uurida tema fotodel just detaile⁵³.

Kuna huvitavaid fotosid on väga palju, illustreerivad teksti vaid kõige omanäolisemad ning vastava temaatika teiste paremate fotodega on võimalik tutvuda uurimistöös lisas⁵⁴.

50 Ill 34. Fototagustelt autori kogutud, november 2007-aprill 2008.

51 Ill 36, lk 30. Foto: August Järvekülge. VMi kogu.

52 Ill 37 ja 38, lk 31. Foto: August Järvekülge. VMi kogu.

53 Ill 35, lk 30 Foto: August Järvekülge, 6.juuli 1928.a. Urve Kalda.

54 Lisa 1, Illustratsioonid (fotokoopiad). lk 53

35. 3.Diviisi suurtükiväe 6.grupi ohvitserid ja tõenäoliselt mingi üliõpilasorganisatsiooni liikmed. Pildil on ka grupi ülem major Karl Grauen (hilisem Arengu), 1928.aasta juulis.

36. Polli põllutöökooli Morna koolitalu juhataja Rumbach perega septembris 1932.a.

37. Segakoor Koit 1928, juhatab Joosep Saar.

38. "Tagahoovis" Ugalas u 1920ndate II pool.

Väga omanäolised on ka koolifotod, mille tegemist jätkas Järvekülg ka pärast Tallinna tänava ateljee kinnipanemist. Säilinud on nii klassifotosid kui ka pilte kooliüritustest. Need fotod on leitud peamiselt kohalike fotokarpidest, muuseumisse tavaliselt sellised foto ei jõua, mistõttu on need veelgi väärtuslikumad⁵⁵.

⁵⁵ III 39, lk 32. Urmas Luik. III 40, lk 32. Erika Hunt.

39. Söögivahetund Õisu algkoolis 1939-1940 õ.-a.

40. Peebu kool 1931, õpetajad Valgemäe ja Torp lastega.

August oskas teha huvitavaid pilte nii mõnest kui ka mitmekümnest inimesest. Sealjuures ei ole ümbritsev keskkond tema piltidel tagaplaanile jäänud. Vastupidi, selle mõju on vaatajale tunda ning see annab fotole vastava emotsiooni. Vaatleme kas või kaht järgnevat fotot⁵⁶.

⁵⁶ Ill 41, lk 33. Foto: August Järvekülg. Aida Paap. Ill 42, lk 33. Foto: August Järvekülg, umbes 1939.a. Lilian Kärner.

41. Viljandis, Paistus, u 1931. a, valla pidu Tõllil.

42. Noored spordihuvilised, u 1939. a.

3.4.2. Sündmused

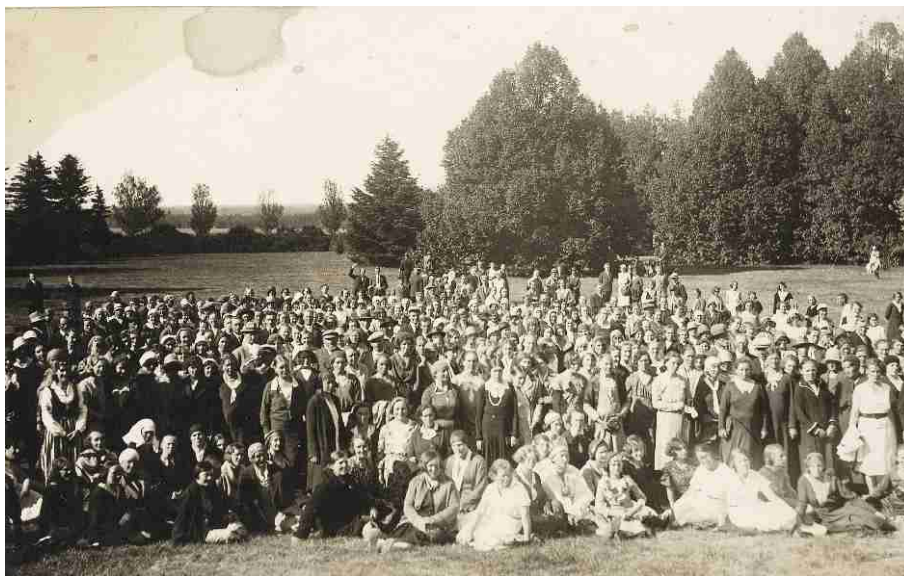
Järvekülje fotode puhul on huvitav see, et erinevalt teistest tolaegsetest fotograafidest ei sättinud tema inimesi ilusti ritta seisma ning poseerima. Vastupidi, ta üritas ise leida inimeste seas liikudes huvitava vaatenurga. Seetõttu on emotsioon tema fotodel ehe, mitte pingutatud ning kunstlik.

Eriti omanäoline on alljärgnev foto⁵⁷, mis on tehtud hoopiski inimeste selja tagant. Fotograaf mõjub kõrvalseisjana, koosviibimise tunnistajana. Tundub, nagu ei oleks Järvekülg raatsinud kõnelejat ning tema kuulajaskonda segada. Foto mõjub seetõttu äärmiselt realistlikuna.

43. Pedagoogiline nädal Viljandis 1930.a.
Keskkel kõneleb Jaani koguduse õpetaja A. W. Doll.

Imetusväärne on see, kuidas Järvekülg suure hulga inimesi ühe foto peale ära mahutas⁵⁸. Sealjuures on ta suutnud ka pildistamise hetkeks kogu rahva tähelepanu endale tõmmata. Järvekülg otsis tihti endale rahvast veidi kõrgema koha, kust oli ülevaade kõigile. Tema fotodel, kus on palju inimesi, on ta aga jätnud ruumi ka ümbrusele, inimeste suur hulk ei mõju seetõttu vaataja jaoks närvilisena.

44. Olustvere maanaistepäev, u 1930.a, Suure-Jaani kihelkonnas Olustvere vallas.

57 Ill 43. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

58 Ill 44. Foto: August Järvekülg. Eesti Rahva Muuseum (ERM).

Lisaks küla-, valla- ja kihelkonnaüritustele jäädvustas Viljandi fotograaf ka suuremaid ning olulisemaid sündmusi. Tema objektiivi ette on teiste hulgas jäänud nii Sakalamaa laulupidu kui ka ausamba „Lembit“ avamine⁵⁹, mida austasid oma kohaolekuga ka Amandus Adamson ja Johan Laidoner.

45. A. Adamson ja J. Laidoner ausamba „Lembit“ avamisel, 23.06.1926 Suure-Jaanis.

3.4.3. Portreed

Augusti lapselaste sõnul tegi vanaisa väga palju portreid. Liivamäe talus olid Järveküljel mitmed kastid, mis olid täis ainult portreid. Hoolimata sellest on neid siiski üsna vähe säilinud ning nad on leidnud koha tõenäoliselt pildil olijate endi käes. Mõned neist on aga ka muuseumidesse jõudnud.

46. Porteefoto, 1.04.1933

47. Märt Saar.

48. Marie Pirts (sünd 1871), u 1935.

Antud portreed on väga erinevad. Järvekülg on nende puhul katsetanud nii kunstfotograafia võtteid⁶⁰ (pildi hajutamine äärtest, retušeerimine), Märt Saare portree on originaalis suurem kui tolaeagsed tavalised portreed⁶¹ ning Marie Pirtsist tehtud fotol on näha fotograafi äärmiselt hea valgustamisoskus⁶².

59 Ill 45. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

60 Ill 46. Foto: August Järvekülg. Reet Aid.

61 Ill 47. Foto: August Järvekülg. EFA.

62 Ill 48. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

Augusti portreede hulgest ilmselt kõige silmatorkavam on foto Felix Rump'ist⁶³. August käis palju teatrites pildistamas. Lisaks näitemängu jäädvustamisele tegi ta ka portreid näitlejatest. Fotol ongi näitleja Felix Rump „Lõbusa talupoja“ etenduse kostüümis arvatavasti 1931.a. Portree on salapärane ja olgugi, et näitleja otse kaamerasse ei vaata, tunduvad tema silmad vaatajale siiski läbitungivad. Saladuslikkust lisavad kostüüm, grimm ning kujutise piirjoonte hajutamine foto alläres.

49. Felix Rump, "Lõbus talupoeg", osa Vincens 1931(?).

3.4.4. Vaated

Kõige suurema osa Järvekülje loomingust hõlmavad tõenäoliselt erinevad vaated. Nende hulgas on vaateid nii hoonetele, maastikule⁶⁴ kui ka tegevusele.

Augusti maastikuvaated on ilusa ja läbimõeldud kompositsiooniga, romantilised ning neis peitub teatav salapära.

50. Heimtali valla vaestemaja (vanadekodu).

63 Ill 49. Foto: August Järvekül. VMi kogu.

64 Ill 50. Ill 51, lk 37. Foto: August Järvekül. VMi kogu.

51. Kõsti veskijärv, elamu, taamal Tartu mnt, 1930ndad.

Ühe suurejoonelisema Järvekülje maastikuvaate võib leida Eesti Filmiarhiivist⁶⁵. Esmapilgul on näha kaunis Viljandi linnamaastik. Lähemal vaatamisel aga selgub, et fotograaf on tegelikult jäädvustanud ka inimesi ja nende tegevust. Nimelt tulevad fotol Vabadusristi kavalerid Viljandi jaamast linna Paala tee ja Vaksali tänava ristumiskohal. Tegemist on Vabaduse Risti Vendade 5. päevaga Viljandis, 1933. a.

52. Vabadusristi kavalerid linna suundumas, august 1933. a.
Vabaduse Risti Vendade 5. päev Viljandis.

65 Ill 52. Foto: August Järvekül. EFA kogu.

53. Rehepeks oktoobris 1931. a, Paistu kihelkonnas Holstre vallas.

Huvitav on ka rehepeksu foto⁶⁶, just seetõttu, et teist temasarnast uurimistööst käigus välja ei tulnudki. Jällegi on fotograaf valinud pildistamiseks kõrgema koha (arvatavasti katuse), et jäädvustada kõik tegevusega seondud. Fotol on inimesed silmapilguks töö peatanud, seisma jäänud ja fotograafi poole vaadanud. Samas pole nende poosid kunstlikud ning tundub, nagu läheks tegevus varsti selle koha pealt edasi, kus ta hetkeks peatunud oli.

Järvekülge ei pildistanud aga ainult loodust ja inimesi. Loomulikult on tema fotode hulgas Viljandi fotograafide meelispaik – rippisild. Ometi ei ole seegi koht Järvekülje fotol igav ja äraleierdatud. Ta lisab oma fotodele „krutskeid“, mis teevad tema pildid liikuvaks ja huvitavaks. Nii ei ole näiteks Viljandi rippisilla fotol teravustatud eesplaanil olev sillavõlv vaid hoopis tagasivaatav mees⁶⁷.

54. Viljandi rippisild, postkaart saadetud juulis 1933. a.

66 Ill 53. Foto: August Järvekülge. ERM.

67 Ill 54. Foto: August Järvekülge. VMi kogu.

Järvekülg on leidnud, et jäädvustamist väärivad ka näiteks kaktused või tavaline tuletõrjeredel⁶⁸. Just sellised olustikupildid tavapäraest asjadest annavad kõige paremini aimu tollastest tegemistest ja harjumustest.

55. Tuletõrjeredel Väiketuru tänaval.

---

68 Ill 55. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

4. TÖLLI KOOLI FOTO

Üks suuremõõtmelisemaid fotosid Augusti loomingus on Tõlli kooli foto, mille õnneliku lõpuga lugu on haarav ning pakkus suurt huvi ka asjatundjatele. Enne fotoni jõudmist tuleb aga tutvuda sellel oleva Tõlli kooli looga, kuna foto on kooliga tihedalt seotud.

4.1. Eellugu

1819.a avaldati seadus, mis nägi ette kooli asutamise igas kogukonnas. Selles seaduses lausutakse, et lapsed, kes saanud 10 aastat vanaks, peavad hakkama koolis käima ja õppima seni, kui „kirikuõpetaja tunnistust annab, et nemad valmis saanud ja täiesti õpetatud“. Viljandimaal Aidus venis kooli avamine siiski kaks aastakümnet, kuna tolleaegne mõisarentnik ei tahtnud koolile ulualust anda. Alles 1837.a jõudis vallarahvas mõisarentnikku Filkenit sedavõrd mõjutada, et too lubas kooli rajamisega algust teha. Enne ehitustööde algust vaieldi koolimaja asukoha pärast. Iga küla oli huvitatud sellest, et kool oleks võimalikult lähedal ja lastel koolikäimine kergem. Tolleaegse Paistu koguduse hingekarjase mõjutusel jäi lõpuks võitjaks Koigi talu pidaja Jaak.

Koolimaja asukoha suhtes oli püstitatud rida tingimusi. See pidi asuma kuivas kohas, tuultest varjatud kinkude vahel ning oja või järve läheduses. Nagu teadaolevalt märgiti kooli kroonikas, andnud ka tol ajal tunda veepuudus, mistõttu leiti tarvilik olevat oja või järve lähedalolu. Ka arvestati ümbruskonna lasterohkusega. Kahes Koigi talus ainuüksi olnud aga sel ajal 15 kooliealist last. Eeltoodud põhjustel võeti Koigi talu krundist üks vakamaa maad koolimaja ehitusplatsiks⁶⁹.

Kahe aasta pärast – 1839.a – oligi uus koolimaja valmis. Majas oli üks klassituba ja koolmeistrituba, mis mõlemad olid savipõrandaga. Hoone keskel oli õõnsa jalaga korsten ning korstnalajasse oli ehitatud midagi kõõgi taolist. Koolimaja ehitati looduslikult väga kaunisse kohta: maja ümbritsesid mändide, kuuskede ja sarapuudega kaetud mäekuplid, mitmed allikad ja oja, läheduses oli Aidu järv. Huvitava nime saamise kohta lausutakse, et kuna koolimaja asus Tõlli oja lähedal, siis hakkas rahvasuu kooligi varsti nimetama Tõlli kooliks.

Tänapäevani säilinud kooli pedagoogika nõukogu protokollidest selgub, et erinevatel aegadel on kooli nimetus muutunud vaid täiendsõna osas, näiteks: 1926.a Tõlli algkool, 1927.a Tõlli 4-kl algkool, 1931.a Tõlli 6-kl Algkool. Rahvasuus kutsuti seda aga ikka lihtsalt ja koduselt – Tõlli kool. Tegevust alustas kool mardipäeval, 1839.a.

Esimeseks koolmeistriks pani mõisarentnik oma opmani Carl Leemeti, kes püsis sellel kohal 10 aastat. Leemeti kohta on teada, et ta oli pärit Pärnu linnast ning mõistis hästi lugeda, kirjutada, laulda ja orelit mängida. Ta oli osav orelimeister, valmistas kohe ka Tõlli koolile ja teistele naaberkoolidele uued orelid. Vabal ajal seisnudki tema tegevus orelite meisterdamises. Tal olnud kaks selli, kes Leemeti kodust äraolekul pidanud kooli ja õpilaste eest hoolitsema, kuigi need mehed ei osanud sõnakestki eesti keelt⁷⁰.

69 Tõlli algkool 100-aastane. Sakala nr 123 (164), 1939, 23.oktoober.

70 Teder, J. Kool, kus algas Hans Pöggelmanni haridustee. 1979, 4.august.

Järgmiseks koolmeistriks sai Mats Vares, keda rahvasuus kutsuti lihtsalt Tõlli-Matsiks. Ta töötas koolis ainukese õpetajana 30 aastat. Pärast Mats Varese surma sai 1890.a koolmeistriks tema poeg Hans Vares, kes töötas sellel kohal 9 aastat. 1899-1901 oli koolijuhatajaks Enn Kiilaspää ning õpetaja ametis oli samal ajal Jaan Jaanson.

Vahepeal kohandati ka koolihoonet. Nimelt valmis 1870.a uus koolihoone, mis ehitati toleaege Aidu vallakirjutaja J. Johansoniga plaani järgi. Uues koolimajas olid ruumid juba märksa avaramad. 1899.a ehitati rahvakoolide inspektori nõudel maja läänepoolsesse otsa poistele ja tütarlastele eraldi magamistoad. Täiendavaid ümberehitusi tehti hiljem veelgi, et kooli elu-olu paremaks muuta.

Minu vanavanaisa Margus Männik⁷¹ (sündinud 22.10.1878. a Aidu vallas Laanekuru külas, asuniku talus, surnud 21.09.1942. a Viljandis) asus Tõlli algkooli õpetaja kohale 1901.a. Temast sai hiljem aastakümneteks koolijuhataja, ta töötas koolmeistrina kuni kooli sulgemiseni 1939.a. Tõlli koolimaja ei olnud Margus Männikule mitte ainult töövaid ka elukohaks. Ta elas seal poissmehena, tõi sinna abikaasa Karoline-Elsi (neiupõlvenimega Kirsell), kasvatas sealsamas oma kaheksat last, kellest kahjuks kaks surid väga noorelt. Marguse-Karoline kuus tüdrukut said kõik alghariduse Tõlli algkoolis.

56. Margus Männik, u 1930ndate lõpp.

Tõlli algkool oli aastatega muutunud väikesest külakoolist 6-klassiliseks algkooliks⁷². Kool oli heal järjel ning inspektorid andsid õppetööle kõrge hinnangu. Toodi esile head keeleoskust, looduse- ja koduloo tundmist ning käsitööd ja käelist tegevust. Iseäranis suurt rõhku pani koolmeister Männik praktiliste oskuste omandamisele ja töökasvatusele⁷³. Koolis oli 10-12-liikmeline õpilaste viiuliorkester, mida juhatas koolmeister ise. Kellel viulit ei olnud võimalik muretseda, katsus selle juhataja abiga ise meisterdada.

57. Tõlli Algkool 1920ndatel aastatel.

71 Ill 56. Autori kogu.

72 Ill 57. Paap, A. Perekond Männik. Uurimustöö koolmeister Margus Männikust, 2000.

73 Teder, J. Kool, kus algas Hans Pöögelmanni haridustee. 1979, 4.august.

Hariduspoliitika nõudis kaasajastamist ning väikeste koolide aeg sai ümber. Tõlli algkoolis oli 1936/37 õppeaastal 47 õpilast, kellest 1.-5. klassis õppis 39. See oli väikese kooli kohta küllaltki suur arv ning kooli sulgemise põhjusena ilmselt kõne alla ei tulnud. Küllap jäi maja lihtsalt väikeseks ning ümberehituse asemel leiti olevat otstarbekam see sulgeda. Sulgemise põhjus võis peituda ka tollases hariduspoliitikas.

1937.a 13.septembril on Tõlli algkooli õppenõukogu protokollis muuhulgas kirjutatud: „Et Tõlli kooli tuleviku kohta valitsuse asutusist õppetöö alguseni ei ole saabunud vastavaid korraldusi, seepärast ei ole olnud võimalik ette võtta pikema aja pääle tundide jaotust. Jäädes äraootavale seisukohale, otsustati töötada möödunud aastase töökava, tunniplaani ja tundide jaotuse järgi kuni Maakoolivalitsuse lähema korralduseni.“⁷⁴

Kaks aastat oli Tõlli kool äraootaval seisukohal. Haridusosakonnast ei tulnud mingeid kindlaid teateid kooli edasise saatuse kohta. Kool oli jäänud juba kolmeklassiliseks, vanemad õpilased olid suunatud õppima ümbruskonna teistesse koolidesse. 1939.a sügisel Tõlli algkoolis kooli sulgemise tõttu enam õppetööd ei alustatud. Tõlli koolimaja kasutati hiljem kolhoosiajal töötajate eluasemena. Tänapäeval on hoonel omanik, kes hoiab nii maja kui kogu talu ümbrust heas korras⁷⁵.

58. Endise Tõlli koolimaja hoone, oktoobris 2007.a.

Uue koolimaja ehitamine sai reaalse kuju pärast Aidu, Loodi ja Õisu valdade liitmist ühiseks Paistu vallaks 1937.a. Ühendatud valla juhtidel oli esimeseks mureks uue algkoolimaja ehitamine, sest Õisu koolimaja oli üks viletsamaid Viljandimaal. Uue Õisu algkoolimaja asukohaks sai Sultsi alevik: kolme tee ristumiskoha lähedal, väikesel kõrgendikul. Nurgakivi pandi 1938.a kevadel ja sama aasta sügiseks viidi ehitus

74 Tõlli algkooli õppenõukogu protokoll nr 1, 1937, 13.september. Riigiarhiivi säilik. 2007.

75 Ill 58. Foto: Kaido Sikka, 28.10.2007.a.

katuse alla. Koolimaja ehitati suur – kuni 120 õpilasele –, telliskivist ning kahekorruseline, milles 4 klassiruumi, suur saal, võimla, õpetajate korterid ja muud vajalikud ruumid. Koolimaja fassaad oli valget värvi, hoone esinduslik, kaugelt silmatorkav, hea asukohaga – küllap seetõttu hakatigi maja hellitavalt „valgeks majaks“ kutsuma.

Õisu algkoolihoone pidulik õnnistamine toimus 3. detsembril 1939. aastal. Aktusel viibisid maavanem, prefekt, koolide inspektor, maa-arhitekt (oli koolimaja projekti koostaja), vallavanem, endiste väikeste algkoolide juhatajad ja hulgaliselt Paistu valla rahvast. Esinesid õpilaskoor, Puiatu tuletõrjekoer, Õisu noorteühingu segakoor. Loeti ette haridusminister professor Kogermanni tervitustelegramm ning hulgaliselt tervitusi kohalikelt organisatsioonidelt ja naabervaldade koolidelt.

Ajalehe „Sakala“ 1939. a artiklis märgitakse muuhulgas:
*„Tänuväheks 40-aastase kasvatustöö eest raugematule, alati häätujulisele ja optimistlikule koolimehele Margus Männikule andis J. Kõrb Paistu valla organisatsioonide ja Tõlli kooli endiste kasvandike nimel üle kingina Gustav Mootse akvarellmaali vanast Tõlli koolimajast.“*⁷⁶

Selle kohta on perekonnas legend: Margus Männiku käest küsisid Tõlli kooli vilistlased, kas talle võiks kinkida tänuväheks kunstniku tehtud portree. Selle peale oli koolipapa vastanud:

*„Portreed ma küll ei taha. Kui ma ennast vaadata tahan, siis vaatan peeglist, aga koolimaja pildi üle oleks mul küll väga hea meel!“*⁷⁷

Koolimajast tehtud maal on kahjuks siiani kadunud.

Vanavanaisa Margus elas aga koolisulgemist väga raskelt üle, krooniline haigus ägenes ning 1942. a septembris, vaid 63-aastasena, ta suri. Ligi 40 aastat Aidu vallas kooliharidust jaganud koolmeister puhkab Paistu kalmistul perekonna rahulas.

4.2. Fotod ja nende kadumine

Eelnevalt kirjeldatud pidulikul aktusel andis aga Paistu vallavanema abi M. Laarman uuele koolile üle ka kaks pildisuurendust, endistest Tõlli ja Õisu koolimajadest. Suurendused asetati saali seinale.

Seejärel saabusid aga pöördelised 1940ndad aastad ning fotod „hakkasid liikuma“. Küsitledes tollaegseid koolilapsi, on selgunud, et fotod olid ühesuurused ja ühesuguse raamiga.

Kui algselt asetati fotosuurendused saali seinale, siis:
 1940ndate algusest mäletatakse, et fotod olid saali ukse kõrval;
 1950ndate alguses neid fotosid seinal enam ei olnud, seda mäletab koolis tollel ajal töötanud õpetaja-kasvataja;
 1960ndate algul nähti fotot garderoobi seina ääres riidenagide taga, nurgas, „nägu“ seinapoole.

⁷⁶ Suur pidupäev Õisu uues koolimajas. Sakala nr 141 (188), 1939, 4. detsember.

⁷⁷ Vaiki Männiku (13.10.1924 – 17.12.2008) meenutused, 2007.

Vahepealsed andmed foto kohta puuduvad, kuid ilmselt mingi suurema koristamise või remondi käigus rändas see poiste tööõpetuseklassi kapi taha, kuhu pandi aegade jooksul vanad, pleekinud teadetetahvlid ja stendid ning suuremõtmelised papitahvlid. Nimetatud teguviisi ei saa siiski hukka mõista – see oli nõukogudeaegne säästlik suhtumine asjadesse. Tuli ju tollel ajal sageli ette olukordi, kus oli vaja teha suuremõtmelisi päevakohaseid loosungeid, üleskutseid, plakateid ning riputada seinale aktuaalseid portreid. Sellisteks juhtumiteks pandigi mõningaid asju nn „tallele“.

4.3. Foto leidmine

Sellistes tingimustes foto seisis, hüljatuna vanakraami hulgas, kuni saabus 2006.aasta. Paistu Põhikooli⁷⁸ siseruumide osaline remontimine oli jõudnud järjega poiste tööõpetusklassini. Remonditööd oli plaanis teostada 2006.a suvevaheajal, mistõttu kanti klassiruum asjadest tühjaks: osa asju visati ära või põletati, osa sattus puukuuri. Puukuuri teekonna võttis ette ka Tõlli algkooli foto. Sinna jäi ta sügiseni, kuni kooli töömees Urmas Luik ta sealt leidis⁷⁹. Urmas Luik teadis, millega tegu, sest ta oli kolhoosiajal Tõlli koolimajas elanud. Huvitav fakt on veel see, et Urmas Luige ema Leida Luik (Nurmekivi) oli see väike kodutütar, kellest kirjutatakse ajalehe Sakala artiklis „Suur pidupäev Õisu uues koolimajas“ järgmiselt:

„Lõpuks võttis sõna väike kodutütar – uue haridustempli kasvandik, kes tervitas külalistena kohalviibivaid maakonna hariduselu juhte ja andis kingina üle paari eestimustrilisi kodukootud kindaid maavanem M. Hansenile, prefekt J. Varesele, kooliinspektor J. Karule ja maa-arhitekt A. Viilule.“⁸⁰

59. Septembris 2006.a puukuurist leitud foto.

78 Õisu Algkool, mis 1939.aasta 3.detsembril pidulikult avati, on kandnud aegade jooksul erinevaid nimetusi: Õisu Mittetäielik Keskkool (1947), Õisu 7-klassiline Kool (1951), Õisu 8-klassiline Kool (1961), Paistu 8-klassiline Kool (1962), Paistu Põhikool (1991). Seetõttu uurimistöös edaspidi Paistu Põhikool (*autori märkus*).

79 Ill 59. Autori foto, 7.10.2006.a.

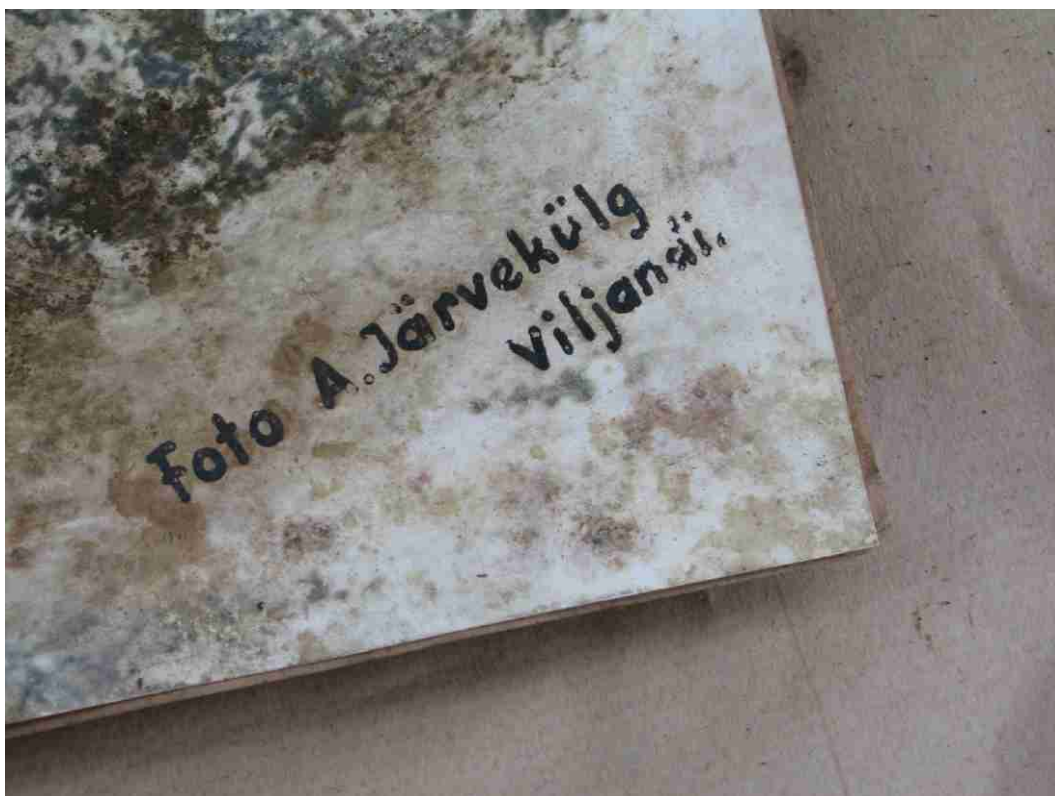
80 Suur pidupäev Õisu uues koolimajas. Sakala nr 141 (188), 1939, 4.detsember.

4.4. Foto restaureerimine

Foto oli äärmiselt kehvast seisukorras: klaas katkine, läbi niiskunud, hallitanud, ääred pudisenud. Kuna foto on suguvõsale olulise tähtsusega, otsustati see uuele elule aidata.

Töö võtsid teha Ennistuskoja Kanut restauraatorid, kuigi fotot ja selle aluspappi⁸¹ nähes vangutasid päid nende nukra väljanägemise pärast⁸² ja pakkisid kiiresti toodu paberisse tagasi, sest muidu oleksid fotol olnud hallitusseened rikkunud teisi töökojas olevaid töid. Andsid siiski lootust ja palusid olla kannatlik, märkides veel, et mõni aasta tagasi ei oleks sellise pudiseva foto taastamine olnud üldse võimalik.

11.oktoobril 2006.a kirjeldab Heige Peets foto seisukorda: „...Foto seisund on tõesti väga kurblik, sest hallitus on suure osa paberi liimainest „ära söönud“ ja paber seetõttu väga pehme ja rabe. Hallituse pigmentilaigud ei tule ära ka pesemise käigus ja valgendamist paberi seisund ei võimalda, see kahjustab seda veelgi rohkem. Kuna emulsioon on kohati hävinud ei ole ka kujutist peale pesemist tervikuna näha. Konserveerimine aitab hävitada hallituse aktiivse tegevuse ja paberisse uue liimaine lisamine ning uuele paberile taustamine annab talle tugevuse...Praeguseks on fotole tehtud kuivpuhastus ja pandud filtrite vahele desinfitseerima, säilitamiseks tuleb ta vist siiski korda teha, muidu laguneb kätte ära...“.⁸³

60. Fotograafi käsikirjaline signatuur ümbritsetuna hallitusest, leitud foto allääres, oktoobris 2006.a.

81 Ill 61, lk 46. Autori foto, 7.10.2006.a.

82 Ill 60. Autori foto, 7.10.2006.a.

83 Kirjavahetus ennistuskoja Kanut konserveerimisosakonna juhataja Heige Peetsiga, okt 2007.

61. Leitud foto aluspapp, oktoobris 2007.a.

62. Konserveeritud foto, augustis 2007.a.

Augustiks 2007.a oli foto konserveeritud⁸⁴. Kuna konserveerimisel vaid peatati fotol vohanud hallituse edasine levik ning tugevdati fotot edaspidiseks säilitamiseks, siis selle väljanägemine oluliselt ei paranenud. Lõplikult taastas fotol oleva objekti konserveerimisele järgnenud digitaalne töötlus⁸⁵.

63. Restaureeritud foto, septembris 2007.a.

Ennistuskoja Kanut konserveerimistöde kaart kirjeldab fotot nii: „*Antud foto puhul on tegemist paberalusel kolmekihilise fotoga. Alus- ehk toetavaks kihiks on paber, mis on toodetud tugeva ja keemiliselt puhtana. Paberile on kantud barüütkiht.*“⁸⁶

Barüütkihi kasutamise ajalugu ulatub 19.sajandisse. 1880.a leiti pärast paarkümmend aastat kestnud katsetusi želatiinist ja valgest pigmendist baariumsulfaadist ühend, mis andis kõige rahuldavama pinna fotograafiliste paberite katmiseks. Baariumsulfaadi tavanimetus on barüüt ning paberit, mille pinda on töödeldud želatiini ja baariumsulfaadiga, nimetataksegi seetõttu barüütpaberiks. Barüütkiht on eraldavaks vahekihiks alumiste paberikiudude ja pealmise valgustundliku želatiinemulsioonikihi vahel. Suhteliselt paks ja väga sile barüütkiht tagab eriti särava ja kontrastse fotokujutise. Kolmas ja pealne kiht on valgustundlike hõbedaosakestega želatiinemulsioon⁸⁷.

84 Ill 62, lk 46. Autori foto, 22.08.2007.a.

85 Ill 63. Autori kogu, 28.09.2007.a.

86 Ennistuskoda Kanut, konserveerimistöde kaart, koostajad Heige Peets ja Vilja Sillamaa, 2007.

87 Info kirjavahetusest ennistukoja Kanut konserveerija Vilja Sillamaaga, 28.jaanuar 2008.

Kahtlemata tekib küsimus, kust oli Järveküljel võimalik niisugust paberit saada ning kuna tegemist on fotosuurendusega, siis kuidas on fotograaf suutnud ikkagi säilitada kujutise teravuse ning ääretult hea pildikvaliteedi. Konserveerimistöde kaart annab sellele seletuse:

„...1890.aastatest alates kasutati niiviisi tööstuslikult ettevalmistatud fotopabereid laialdaselt ateljeedes fotosuurenduste valmistamiseks, mille puhul klaasplaadil kuivželatiin negatiivist valmistati väga kvaliteetseid fotosuurendusi. Fotograafi meisterlikkusest olenes, kui terav ja kontrastne tuli klaasplaat negatiiv, sellest jälle sõltus, kui suure suurenduse teha võis. Kui klaasplaat ei olnud ühtlaselt terav, jäid ääred või osa kujutisest uduseks ja suurenduses see kõik võimendus. Tööstuslikult toodeti hõbe-želatiin emulsiooniga fotopaberit lisaks standardmõõtudele ka rullis, kust sai soovitud suurust lõigata...“⁸⁸

4.5. Foto väärtusest

Tõlli foto väärtusele annab ilmselt kõige selgema vastuse konservator Vilja Sillamaa hinnang:

„...see foto on kõige suurem, mida mina olen konserveerinud ja kujutis on ühtlaselt selge ja terav kogu fotol. See ongi fotograafi meisterlikkuse näitaja. Suurenduste valmistamiseks pidi tal olema korraliku suurusega fotoateljee ja hästivarustatud sisustus: suurendusaparaadid, suured fotovannid ilmutamiseks, kinnitamiseks ja pesemiseks, kuivatamise võimalused. Nii et kindlasti oli selliste suurte fotode valmistamine võimalik ainult väga meisterlikel ja ka edukatel fotograafidel, sest varustus oli muidugi kallis. Lisaks sellele on näha, et ka teksti kirjutas ta ise. Tihti fotograafid ka retušeerisid oma fotosuurendusi päris julgelt. Sel ajal laialt levinud hõbe-želatiinemulsiooniga barüütkattega fotopaber oli laiemalt kasutusel kuni aastateni 1960. Nii et kallis ja eriline ei ole mitte paber vaid fotograafi meisterlikkus ja töö maht. Väga kahju, et ta nii palju kannatada sai ja osa kujutist igaveseks hävis.“⁸⁹

Lisaks Kanutile on foto äratanud huvi ka muuseumides (Viljandi muuseum, Eesti Rahva Muuseum). Samuti on selle restaureerimist jälginud Paistu Põhikool, mille seinale digitaalselt taastatud foto 2007.a 3.detsembril – täpselt 68 aastat foto üleandmisest koolile (1939.a) – ka jõudis. 8.mai-6.juuli 2008.a on konserveeritud foto üleval Baltimaade konservatorite VIII konverentsi saatval näitusel „Ennistatud Eesti. Eesti Vabariigi 1920.-1930.aastate kultuuripärandi restaureerimine.“ Mikkeli muuseumis ning samuti näituse veebiaadressil⁹⁰.

Foto on tavapäratu nurga alt üles võetud – nagu suurem osa Järvekülje fotosid. Kuigi pildil on arvatavasti tegemist sügise või varakevadega, on foto idülliline, kergelt pruunika varjundiga, koolihoone on mattunud suure kase okstesse, mille all pildistati kooli tegutsemise ajal kõik kooli- ja klassipildid. Seekord on Järvekülg pildistamiseks valinud hoonest veidi madalama koha, millelt tehtud fotol mõjub koolimaja seetõttu suur ja võimas. Võimendub ka maakivist vundament ja sissepääs. Minu vanatädi Vaiki mäletab, et

⁸⁸ Ennistuskoda Kanut, konserveerimistöde kaart, koostajad Heige Peets ja Vilja Sillamaa, 2007.

⁸⁹ Kirjavahetusest ennistukoja Kanut konserveerija Vilja Sillamaaga, 28.jaanuar 2008.

⁹⁰ Näituse kuraator Tiina-Mall Kreem (Kadrioru Kunstimuuseum), näitus internetis aadressil: <http://ennistatudeesti.virtuaalmuuseum.ee>.

fotograaf oli käinud mitmeid kordi ümber koolihoone ja otsinud pildistamiseks sobivat kohta⁹¹. Seegi kinnitab, et Järvekülg ei suhtunud ühessegi pildistamisse üleolevalt ning koolipilt oli tema jaoks äärmiselt oluline.

Vanaisa tehtud fotost olid meeldivalt üllatunud ka fotograafi lapselapsed, kes Tõlli pildist eelnevalt midagi ei teadnud. Seetõttu tuli neilegi üllatusena, kui uurimistööks nende vanaisa fotoalbumeid lehitsedes ning põnevamaid fotosid otsides leidsime unikaalse foto⁹². See foto on lausa uunikum ja edaspidi ilmselt ka juba eesti fotokunsti ajaloos oluline. Põhjus on selles, et väga harva juhtus, kui fotograafid ennast, ja veel koos oma fotoga, jäädvustasid.

64. Järvekülje käe all valmivad Tõlli ja Õisu kooli (laual) fotosuurendused, arvatavasti 1938-39, sest 1939.a detsembris anti foto koolile üle.

Fotol on näha, et Järvekülg tegi ettevõtetud töö algusest lõpuni tõesti oma kätega. Nii kirjutab ta antud fotol Õisu kooli pildile oma käega allkirja. „Tõlli algkool 1838-1939“ on veel kirjutamata.

Selline poseeritud foto näitab, kui olulised need kaks pildisuurendust Järvekülje jaoks olid. Fotograafist endastki on vähe pilte, rääkimata oma loominguga ühele fotole jäämisest. Tundub, et selle fotoga tahtis ta justkui tõestada, et 1936.a kutsetunnistusest ilmajätmine oli eksitus. Seda ta tegi, vähemalt nende jaoks, kes Tõlli fotot on näinud.

91 Vaiki Männiku (13.10.1924 – 17.12.2008) meenutused, 2007.

92 Ill 64. Järvekülje lapselaste kogu.

KOKKUVÕTE

August Järvekülgi oli fotograaf, kelle looming on hoolimata tema tuntusest (Viljandimaal tuleb fotograaf Järvekülje nimi pea kõigile põlisviljandlastele tuttav ette!) jäänud muuseumide fotokogudes teenimatult tagaplaanile. Kuna Järvekülje looming oli äärmiselt mitmekesine ning laiahaardeline ja tema fotodele on jäädvustatud eelkõige seltskondlikud, suure rahvahulgaga üritused, ei leidu muuseumides väga palju Järvekülje fotosid temanimelisest kogust rääkimata. Ühelt poolt on see fotograafi jaoks kindlasti suur tunnustus – tema tööd on rahva seas, säilinud inimeste fotokarpides ja -albumites, ta ise on leidnud koha inimeste meenutustes –, teisalt võib fotokogu puudumine asjast huvi tundva inimese jaoks olla hoopis uurimistöö pidurdav asjaolu. Loodetavasti on pärast antud uurimistöö valmimist huvilisel kergem.

Tõlli foto leidmisest saadik vaatasin fotol olevat signatuuri ja unistasin, et saan kord sellest inimesest ja tema loomingust aimu. Uurimistöö käiku lihtsustas mõnel määral see, et ka mina ja minu sugulased on pärit Viljandimaalt. Kuna Viljandi on väike ja kokkuhoidev paik, tunnevad pea kõik mingil moel kõiki. Nii oskaski üks inimene teist soovitada, kes võiks kedagi teada...üks asi viis teiseni, lõpuks kokkusaamiseni Järvekülje lapselastega.

Kohtumised Järvekülje lapselastega pakkusidki mulle uurimistöö käigus suurimat huvi. Kui enne olid mul olemas üksikud faktikogumid, siis pärast neid kohtumisi hakkas fotograaf Järveküljest täielik pilt minu jaoks moodustuma. Faktid põimusid omavahel, selgus, et nii foto, Tõlli kooli kui ka fotograafi lugu on suures osas omavahel seotud.

Uurimistöö on pannud mind fotosid teistmoodi vaatama. Leian, et äärmiselt oluline on see, kes foto teinud on. Iga fotograafi käekiri on eriline. Järvekülje fotodki on hoopis teistsugused, nagu töö käigus selgus.

Samuti valdas mind eriline rõõm, kui leidsin oma kodusest fotokastist 20. sajandi alguse fotosid, tagumisel küljel ilutsemas fotograafi nimi ja ateljee aadress. Veel suurem oli minu imestus, kui leidsin needsamad nimed fotograafia ajalugu käsitlevatest raamatutest.

Siiski, nii kurb kui see ka ei ole, visatakse tänapäeval ära albumite viisi fotosid. Põhjuseks on arvatavasti just see, et fotodel olevad inimesed on nende omanikule tundmatud. Ehk viis antud uurimistöö lugeja oma fotoalbumeid korda tegema ja fotosid tähelepanelikumalt uurima – avas lugeja jaoks akna minevikku.

KASUTATUD MATERJALID

1. Raamatud

Eesti Entsüklopeedia „EE 11 – Eesti üld“, Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002, artikkel „Fotokunst“.

Teder, K. Eesti fotograafia teerajajaid. Sada aastat (1840-1940) arenguteed. Tallinn Eesti Raamat, 1972.

Tooming, P. Foto! Foto? Foto... Tallinn Eesti Raamat, 1983.

2. Artiklid

Allik, L. Viljandi arhitektuur 19. ja 20. sajandi vahetusel.
<http://www.muuseum.viljandimaa.ee/?op=body&id=138>. Jaanuar 2008.
 Märts 2008.

Asmer, V. Esimestest piltnikest Eestimaal ja nende fotodest Eesti kultuuriloolises arhiivis (1844-1900). <http://www.kirmus.ee/Asutus/Valjaanded/ekmar/esimest.html>.
 Detsember 2007.

Ennistuskoda „Kanut“, konserveerimistöde kaart, koostajad Heige Peets ja Vilja Sillamaa, 2007.

Fotograaf Jaan Riet ja Viljandi. <http://www.raamatukogu.viljandi.ee/?op=body&id=300>
 Jaanuar 2008.

Fotograafia ajalugu, 19.sajand. <http://www.maksifoto.ee/index.php?main=134>.
 Detsember 2007.

Lillak, Ü. Südame ja pildikastiga plaanvankril. Jakob Jobso-Livenstroem rändfotograafina Liivi- ja Eestimaal. <http://www.sirp.ee/2003/12.09.03/Film/film1-6.html>.
 November 2007.

Lillak, Ü. Foto Parikas – Georg Johannese ja Peetri lugu. <http://www.sirp.ee/2000/24.11.00/Film/film1-1.html>.
 November 2007.

Luik, T. Meie kodu lugu. Paistu kihelkond. Paistu, 1998. August 2007.

Talts, M. Jakob Jobso-Livenström – kirjamees ja piltnik.
<http://www.sakala.ajaleht.ee/130106/laupaev/kodulugu/5016041.php>.
 Oktoober 2007.

Tooming, P. Viljandi fotoplaadivabrik ja kulinaariafoto. Päevaleht, 1992, 17. juuli, lk 5.
 Detsember 2007.

Tooming, P. Fotoelust mineviku Viljandis. Tee Kommunismile, 1979, 17. mai. Detsember 2007.

Parre, T. 120 a fotograaf Anna Kuke sünnist. Sakala kalender 2005, lk 115-118. Detsember 2007.

Parre, T. Tõnis Parri – 120 aastat sünnist. Sakala kalender 2000, lk 65-69. Detsember 2007.

Sakalamaa elu. Pärnu Sõna, 1936. Detsember 2007.

Suur pidupäev Õisu uues koolimajas. Sakala nr 141 (188), 1939, 4.detsember. Juuli 2007.

Teder, J. Kool, kus algas Hans Pöögelmanni haridustee. 1979, 4.august. Jaanuar 2008.

Tõlli algkool 100-aastane. Sakala nr 123 (164), 1939, 23.oktoober. Juuli 2007.

3. Uurimistööd

Sikka, K. Ühe foto lugu. 2008

Paap, A. Perekond Männik. Uurimustöö koolmeister Margus Männikust. 2000

Sepp, K. Seminaritöö: Omanikumärgid 19.sajandi teise poole eestikeelsetes raamatutes Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu Baltika ja haruldaste raamatute osakonnas. www.tlulib.ee/files/arts/335/Semin0312816022f3706d261886e359a01c5d.pdf. Oktoober 2007.

4. Meenutused ja kirjavahetused

Annely Koort, Külli Saarnik, Heige Peets, Vilja Sillamaa, Vaiki Männik.

*17.detsembril 2008.a lahkus manalateele Margus Männiku noorim tütar Vaiki Männik, kelle viimseks puhkepaigaks saab Paistu kalmistu perekonna rahula, kus juba aastaid on tema vanemad ja kolm õde. Olen väga õnnelik, et tänu antud tööle sain vanatädi 2007.a lõpul küsitleda ning tema meenutusi oma töös kasutada!

5. Fotokogud

August Järvekülje lapselaste kogu

Autori kogu

Viljandi muuseum

Eesti Filmiarhiiv

Eesti Rahva Muuseum

Teiste töös kasutatud fotode omanikud: Rita Täks, Magda Teder, Helmi Innos, Linda Ani, Evi Veliste, Valdis Paltser, Lilian Kärner, Urve Kalda, Ants Orav, Helle Änilane, Urmas Luik, Erika Hunt, Meeta Virgo, Viivika Virgo, Aida Paap, Reet Aid, Katrin Sikka, Kaido Sikka.

LISA 1

ILLUSTRATSIOONID

1. Grupifotod	55-56
2. Sündmused	57
3. Vaated	58-60
4. Tõlli koolimaja	61

65. Tütarlaste gümnaasiumi tantsurühm 17.11.1928. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

66. Spordiseltsi Tulevik jalgpallimeeskond võistlusel Pärnu Vaprusega 1932 Viljandis.
Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

67. Vapside tegelasi Viljandis prefektuuri trepil. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

68. Perenaiste kursus, 1930ndatel. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

69. Paistu kiriku leerilapsed, u 1931. a. Foto: August Järvekülg. Aida Paap.

70. Viljandi malevkonna jalgpallimeeskond. Foto: August Järvekülg. EFA kogu.

71. Sakalamaa laulupidu 1931(?). Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

72. Ugala etendus. Foto: August Järvekülg VMi kogu.

73. Viljandis, Paistus, Paistu kaubatarvitajate ühisuse 25.juubel
Paistu endises koolimajas, 9.juuli 1933.a. Foto: August Järvekülg. Helle Änilane.

74. Polli põllutöökooli Morna aiatalu peahoone esine, 8.09.1932.
Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

75. Polli põllutöökooli Morna aiatalu loomakari, 8.09.1932.
Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

76. Polli põllutöökooli õpilased Morna aiatalu istikute aias, 8.09.1932.
Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

77. Uueveski tee sild. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

78. Asuma koolimaja Viiratsi vallas 1933.a (ehitatud 1867.a).
Foto: August Järvekülg. EFA kogu.

79. Paistu rahvamaja tagumise osa ehitus. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

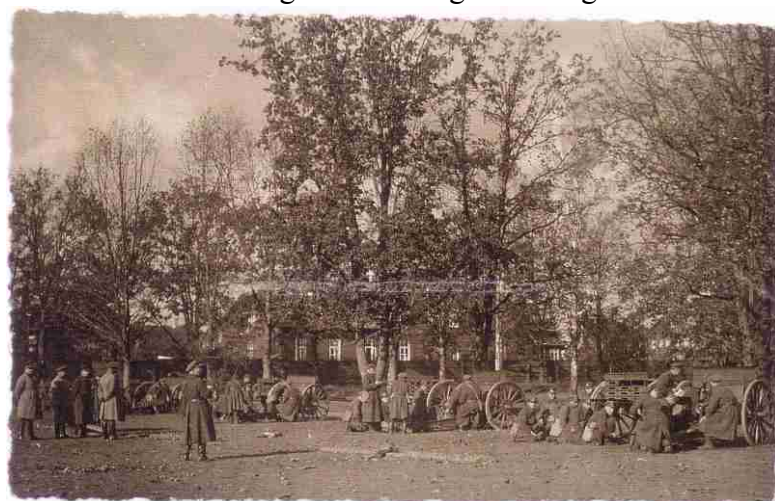

80. Viljandi valla vaestemaja Kelmikülas 1935.a mais, hävis 1941.
Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

81. Endise Morna mõisa peahoone 8.09.1932.
Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

82. Suurtükiväegrupi sõjaväelased, kes paiknesid Viljandis.
Maagümnaasiumi staadionil, Viljandis, 1925-28. Foto: August Järvekülg. Ants Orav.

83. Tõlli koolimaja, umbes 1915.a. VMi kogu.

84. Vaade Tõlli koolimajale, umbes 1920.a. VMi kogu.

85. Endise Tõlli koolimaja hoone, umbes 1957.a. Aida Paap.

LISA 2

ILLUSTRATSIOONIDE NIMEKIRI

- Ill 1. Vennad Georg Johannes (istub) ja Peeter Parikas.
Lillak, Ü. Foto Parikas – Georg Johannese ja Peetri lugu.
<http://www.sirp.ee/2000/24.11.00/Film/film1-1.html>. nov 2007.
- Ill 2. Rietite maja 1920ndatel. Allik, L. Viljandi arhitektuur 19. ja 20. sajandi vahetusel.
<http://www.muuseum.viljandimaa.ee/?op=body&id=138>. jaan 2008.
- Ill 3. Rietite maja, 2007.aastal. Autori foto, 27.12.2007.a.
- Ill 4. August Järvekülge noorpõlves (ees, paremal). Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 5. Jakobsoni 52 enne lammutamist 2007.a Viljandis. Viljandi muuseumi (edaspidi VM) fotokogu.
- Ill 6. August Järvekülge istub üleval vasakul. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 7. Järvekülge tütar Laine (üleval). Foto: August Järvekülge. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 8. August Järvekülge tütar Laine (1928. aastal). Foto: August Järvekülge. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 9. August Järvekülge Siberis. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 10. August Järvekülge Siberis. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 11. August paremalt esimene, vihmavarjuga. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 12. August Järvekülge, paremal. Arvatavasti Viljandi lennuväljal, 1930ndatel. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 13. Foto Järvekülge perekonna fotoalbumis. Arvatavasti tegi Järvekülge selle foto ise suuskadel olles. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 14. Polli põllutöökooli Morna aiatalu mesila 8.09.1932. Foto: August Järvekülge. VMi kogu.
- Ill 15. Kaitseliitlased Martin Süsi, Juhan Vanamõis, Rudolf Rommer, Elmar Rodentam, Voldemar Salm. Foto: August Järvekülge. VMi kogu.
- Ill 16. August Järvekülge skaudivormis, 8.02.1935, autogrammiga. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 17. Külakapell 1916.a, fotograaf August Järvekülge. Eesti Filmiarhiivi (EFA) kogu.
- Ill 18. Ainuke pilt perekonna fotokogus, millel August on koos fotoaparaadiga. Järvekülge lapselaste kogu.
- Ill 19. August Järvekülge 1960ndatel. Järvekülge lapselaste kogu.

- III 20. Järvekülg paremal. Järvekülje lapselaste kogu.
- III 21. Ed. Rangi fotoateljee Jakobsoni tn 20a (praegu 24). Siin olid ka Livenstroemi, Michelsoni, Järvekülje ateljeed. Foto: E. Rang u 1935.a, VMi kogu.
- III 22. Jakobsoni tänava ateljeemaja. Autori foto, 2008.a märts.
- III 23. Vasakult kolmas maja on Tartu tn 7. VMi kogu.
- III 24. Tartu tn 7 majas on praegu kasiino. Autori foto, 2008.a märts.
- III 25. Paremal Lossi 9. Vasakul M.M. Sproghe hotell-trahter (hoone valmis 1912), hiljem Metropol, Lossi 7. Foto u 1915(?), postkaart saadetud 1924. VMi kogu.
- III 26. Lossi 9. Autori foto, 2007.a detsember.
- III 27. Noorpaari pilt, 9.juunil 1930.a. Taustal Paistu ateljee. Ateljee sissepääs oli ilmselt paremal näha oleva ukse kaudu (pildil ukse kohal silt: „Päewapildi töökoda E.Ilwes“). Sarjas „Meie kodu lugu“ ilmunud Tiiu Luige kogumikus „Paistu kihelkond“⁹³ kirjutatakse maja kohta: „*Muri ja Töömikse talu piiril olevat maja kutsuti „savipotiks“. Maja oli väike, valgeks lubjatud fassaadi ja ärklikorrusega. Omanik oli alati heatujuline, toekas Epp Martson. Seal asus fotoateljee. Fotograafiks oli mõnda aega Järvekülg.*“
- III 28. Järvekülgede kunagine talukoht. Autori foto, 2007.a detsember.
- III 29. Talu vastas asuv juurdeehitus, mille koha peal oli arvatavasti Järvekülje stuudio. Ümberehituse käigus leidis praegune omanik vundamendi august klaasnegatiive ja muud majakraami. Autori foto, 2007.a detsember.
- III 30. Tallinna tn 1 vasakul, ristiga tähistatud hoone. Postkaardina saadetud 12.10.1932. VMi kogu.
- III 31. Tallinna tn 1 Leola töökojad. Foto: E. Veliste 1977(?). VMi kogu.
- III 32. Järvekülje Tallinna tänava ateljee koht. Autori foto, 2008.a märts.
- III 33. Viljandi kandis tehtud foto autojuhist ja tema Ford A-st. Foto: August Järvekülg. Eesti Antiikautode galerii.
- III 34. Templid August Järvekülje fotode tagakülgedel. Fototagustelt autori kogutud.
- III 35. 3.Diviisi suurtükiväe 6.grupi ohvitserid ja tõenäoliselt mingi üliõpilasorganisatsiooni liikmed. Pildil on ka grupi ülem major Karl Grauen (hilisem Arengu). Foto: August Järvekülg, 6.juuli 1928.a. Urve Kalda.
- III 36. Polli põllutöökooli Morna koolitalu juhataja Rumbach perega septembris 1932.a. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

---

93 Luik, T. Meie kodu lugu. Paistu kihelkond. Paistu, 1998.

- Ill 37. Segakoor Koit 1928, juhatab Joosep Saar. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 38. "Tagahoovis" Ugalas u 1920ndate II pool. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 39. Söögivahtetund Õisu algkoolis 1939-1940 õ.-a. Foto: August Järvekülg. Urmas Luik.
- Ill 40. Peebu kool 1931, õpetajad Valgemäe ja Torp lastega. Foto: August Järvekülg. Erika Hunt.
- Ill 41. Viljandis, Paistus, u 1931.a, valla pidu Töllil. Foto: August Järvekülg. Aida Paap.
- Ill 42. Foto: August Järvekülg, umbes 1939.a. Lilian Kärner.
- Ill 43. Pedagoogiline nädal Viljandis 1930.a. Keskel kõneleb Jaani koguduse õpetaja A.W. Doll. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 44. Olustvere maanaistepäev, u 1930.a, Suure-Jaani kihelkonnas Olustvere vallas. Foto: August Järvekülg. Eesti Rahva Muuseum.
- Ill 45. A. Adamson ja J. Laidoner ausamba „Lembit“ avamisel, 23.06.1926 Suure-Jaanis. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 46. Foto: August Järvekülg, 1.04.1933. Reet Aid.
- Ill 47. Märt Saar. Foto: August Järvekülg. EFA.
- Ill 48. Marie Pirts (sünd 1871). Foto: August Järvekülg, u 1935. VMi kogu.
- Ill 49. Felix Rump, "Lõbus talupoeg", osa Vincens 1931(?) Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 50. Heimtali valla vaestemaja (vanadekodu). Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 51. Kõsti veskijärv, elamu, taamal Tartu mnt, 1930ndad. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 52. Vabadusristi kavalierid linna suundumas, august 1933.a. Vabaduse Risti Vendade 5. päev Viljandis. Foto: August Järvekülg. EFA kogu.
- Ill 53. Rehepeks oktoobris 1931, Paistu kihelkonnas Holstre vallas. Foto: August Järvekülg. Eesti Rahva Muuseumi (ERM) kogu.
- Ill 54. Viljandi rippsild, postkaart saadetud juulis 1933.a. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 55. Tuletõrjeredel Väiketuru tn. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- Ill 56. Margus Männik, u 1930-ndate lõpp. Autori kogu.

- III 57. Tõlli Algkool 1920-ndatel aastatel. Aida Paap.
- III 58. Endise Tõlli koolimaja hoone. Foto: Kaido Sikka, 28.oktoobril 2007.a.
- III 59. Septembris puukuurist leitud foto. Autori foto, 7.oktoobril 2006.a.
- III 60. Fotograafi käsikirjaline signatuur leitud foto alläares. Autori foto, 7.oktoobril 2006.a.
- III 61. Leitud foto aluspapp. Autori foto, 7.oktoobril 2006.a.
- III 62. Konserveeritud foto. Autori foto, 22.august 2007.a.
- III 63. Restaureeritud foto, 28.september 2007. Autori kogu.
- III 64. Järvekülje käe all valmivad Tõlli ja Õisu kooli (laual) fotosuurendused, arvatavasti 1938-39, sest 1939.a detsembris anti foto koolile üle. Järvekülje lapselaste kogu.
- III 65. Tütarlaste gümnaasiumi tantsurühm 17.11.1928. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- III 66. Spordiseltsi Tulevik jalgpallimeeskond võistlusel Pärnu Vaprusega 1932 Viljandis. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- III 67. Vapside tegelasi Viljandis prefektuuri trepil. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- III 68. Perenaiste kursus, 1930ndatel. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- III 69. Paistu kiriku leerilapsed, u 1931.a. Foto: August Järvekülg. Aida Paap.
- III 70. Viljandi malevkonna jalgpallimeeskond. Foto: August Järvekülg. EFA kogu.
- III 71. Sakalamaa laulupidu 1931(?). Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- III 72. Ugala etendus. Foto: August Järvekülg VMi kogu.
- III 73. Viljandis, Paistus, Paistu kaubatarvitajate ühisuse 25.juubel Paistu endises koolimajas, 9.juuli 1933.a. Foto: August Järvekülg. Helle Änilane.
- III 74. Polli põllutöökooli Morna aiatalu peahoone esine, 8.09.1932. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- III 75. Polli põllutöökooli Morna aiatalu loomakari, 8.09.1932. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.
- III 76. Polli põllutöökooli õpilased Morna aiatalu istikute aias, 8.09.1932. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

III 77. Uueveski tee sild. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

III 78. Asuma koolimaja Viiratsi vallas 1933.a (ehitatud 1867.a). Foto: August Järvekülg. EFA kogu.

III 79. Paistu rahvamaja tagumise osa ehitus. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

III 80. Viljandi valla vaestemaja Kelmikülas 1935.a mais, hävis 1941. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

III 81. Endise Morna mõisa peahoone 8.09.1932. Foto: August Järvekülg. VMi kogu.

III 82. Suurtükiväegrupi sõjaväelased, kes paiknesid Viljandis. Maagümnaasiumi staadionil, Viljandis, 1925-28. Foto: August Järvekülg. Ants Orav.

III 83. Tõlli koolimaja, umbes 1915.a. VMi kogu.

III 84. Vaade Tõlli koolimajale, umbes 1920.a. VMi kogu.

III 85. Endise Tõlli koolimaja hoone, umbes 1957.a. Aida Paap.

LISA 3

RETSENSIOONID

RETSENSIOON 1

Uurimistöo „August Järvekülje fotod – aken minevikku“, autor Kadi Sikka.

Kadrioru Saksa Gümnaasiumi 12.b klassi lõpetaja Kadi Sikka uurimistöo "August Järvekülje fotod – aken minevikku" (juhendaja kunstiõpetaja Jaanika Kall) annab loogiliselt liigendatud kirjelduse fotograafia ja fotograafide seisundist Viljandimaal, põhirõhuga 1920-30. aastatel. Lühülevaateelt 20. saj. alguse fotograafia arengust Eestis läheb autor sujuvalt üle Viljandimaal tegutsenud fotograafide ühenduste iseloomustamisele. Eriti tuleks esile tõsta ainulaadset ettevõtet Viljandimaal – fotoplaadivabriku "Balta" tegutsemist 1922-24, mida oma ilmselt potentsiaalset ja auhinnalistest kohtadest hoolimata majanduslike raskuste tõttu tegevuse lõpetas ja mille Kadi Sikka uurimus on avalikkusele kasutamiseks toonud.

Lühidalt on kirjeldatud Viljandi juhtivaid fotograafe (Jobso-Livenström, Riet, Parri, Anna Kukk), mispuhul tuleb hinnata autori põhjalikkust materjali läbitöötamisel – kasutatud on üldkäsitlusi, tolleaegset ajakirjandust, eriti tuleb rõhutada autori isiklike kontakte uuritavate fotograafide sugulastega. Selkombel hangitud andmestik on unikaalne ning pakub ka üldisemat kultuuriloolist huvi.

Põhjendatud on vaatluse liikumine üldiselt üksikule – nii jõuab autor üksikasjaliku ülevaateni August Järveküljest. Autor on taas endale ja lugejale selgeks teinud uuritava, kahtlemata omapärase, persooni eluloo ja tema keerukad suhted kolleegidega. Loetletud on Järveküljele kuulunud ateljeesid, kirjeldust täiendab väga ilus fotovalik, millest suur osa on autori esmaleiud inimeste kollektsioonidest. Kirjeldatud on Järvekülje isiklikku suhtumist jäädvustatud teemadesse – Järveküljel on eriline oskus mahutada suurt hulka inimesi ühele fotole, ta ei pane inimesi poseerima, vaid leiab ise huvitava vaatenurga, nii mõjuvad Järvekülje fotod ehedate ja emotsionaalsetena. Lõpuks jõuab autor oma uurimuse puändini, milleks on August Järvekülje foto Tõlli koolist. Kooliga on Kadi Sikkal isiklik suhe, tema vanavanaisa Margus Männik (1878-1942) oli algul Tõlli algkooli õpetaja ja siis koolijuhataja kuni kooli sulgemiseni 1939.

Töö lõpp-punktiks ongi Järvekülje fotod Tõlli ja Õisu vanadest koolidest, mis olevat olnud Tõlli koolile ehitatud uue, selleaegse nimega Õisu algkooli saali seinal. Sealt kaovad fotod murdeliste aegade saabudes, lõpuks leitakse Tõlli kooli foto 2006. aastal puukuurist väga kehvast seisust. Perekond laseb foto Ennistuskojas Kanut restaureerida. Autor kirjeldab põhjalikult restaureerimistööd, kus foto esialgne kuju taastati digitaalse töötusega. Konservator Vilja Sillamaa hinnang foto kohta: fotograaf on olnud meisterlik. Lisaks leidis autor Järvekülje lastelaste fotoalbumist unikaalse foto, kus Järvekülge on jäädvustatud mõlema fotosuurendusega oma töölaual, mis olevat väga harva esinev juhtum.

Keeleliselt on töö korrektne, vaid paar pisimärkust – lk. 5 nimetab autor K. Tederi nõukogudeaegse raamatu refereerimisel, et Fotoamatööride ühing lõpetab kodusõja perioodil oma tegevuse – praegu võib selle kohta julgesti öelda – Vabadussõja perioodil. Fotoallkiri lk. 33 ütleb, et sellel kõneleb Jaani koguduse õpetaja A. W. Doll – W on siin Westren, mis on perekonnanime osa, vahel kirjutas härra pastor alla ka A. Doll. Kuid need on tõesti ainult pisimärkused.

Kokkuvõttes tuleb Kadi Sikka tööd lugeda igati õnnestunuks, autor on üldkäibesse toonud isikliku uurimisega hangitud laiemat huvi pakkuva info, mistõttu peaks seda saama avaldada mingis kogumikus või ajakirjas, kuna sellest tõuseks tulu paljudele. Töö kirjutajal on ilmselt eeldusi uurimistööks ja uurimistulemuste ladusaks esitamiseks. Loodetavasti on tal tahtmist ka edaspidi Eesti suhteliselt väheuuritud fotoajalooga tegeleda. Antud töö ületab kindlasti gümnaasiumilõpetajale esitatavaid nõudmisi ning väärrib sellisena kahtlemata kõrgeimat hinnet.

Viivi Glass,
Ajaloomuuseumi fotokogu juhataja

Sirje Annist,
Ajaloomuuseumi arhivaar

RETSENSIOON 2

Uurimistöo „August Järvekülje fotod – aken minevikku“, autor Kadi Sikka.

Tänapäeval, 21. saj. alguses, oleme pöördepunktis, kus traditsiooniline fotograafia on asendumas digitaalsega. Samal ajal on ajalooliste fotokogude tundmaõppimine, vanadel fotodel oleva mitmekihilise informatsiooni avastamine ja teadvustamine alles alanud. Eesti muuseumides ja erakogudes on sadu tuhandeid säilikuid, kuid siiani on suurem osa meie rahvuslikust visuaalsest pärandist avastamata aare – teadvustamata, tunnustamata ja veidi hooletusse jäetud. Vanadesse fotodesse suhtutakse enamasti üheplaaniiselt, ainult kui foto dokumenti, nägemata nendel olevat rikkalikku taustainformatsiooni oma ajastu kohta, samuti märkamata fotot kui ajaloolist uurimisobjekti eesti fotograafia ajaloos.

Viimasel viiel aastal on Ennistuskodas Kanut tegeletud ajalooliste fotode uurimise ja konserveerimisega. Püüame mõista ajaloolisi fototehnoloogiaid ja leida efektiivseid meetodeid nende konserveerimiseks. Ajalooliste fotode tehnoloogiate identifitseerimisel ja konserveerimisel on suur abi ingliskeelsest erialakirjandusest kuid suur puudus on eesti fotograafia ajaloost. Erialane kirjandus fotoajaloos piirdubki K. Tederi ja P. Toominga raamatutega.

Näiteks Tõlli koolimaja konserveerimise järel dokumentatsiooni vormistades selgus, et mingeid andmeid fotograaf August Järvekülje kohta teatmeteostes ei leidu.

Seetõttu valmistab Kadi Sikka kirjatöö suurt rõõmu. Sisuliselt nullpunktist alustades on ta jõudnud põhjaliku ja loogiliselt areneva uurimistöoni, pakkudes meile rohkelt informatsiooni esmaallikatest, avades meile ühe huvitava isiksuse ja rikastades oluliselt Viljandimaa kultuurilugu.

Töötades muuseumides, raamatukogudes ja erakogudes saatis Kadit ka uurija õnn, parim tasu visale tööle!

Hindan Kadi Sikka lõputööd väga heaks.

Loodan väga, et Kadi jätkab sellisuunalisi õpinguid ja peagi sirgub Eestis kauaoodatud fotoajaloolane.

Vilja Sillamaa,
Paberi- ja fotokonservaator, Ennistuskoda Kanut